Kemenesaljai Digitális Könyvtár
2012.05.22. 15:07

NÉMETH TIBOR

A KÖNYVTÁRI ELLÁTÓRENDSZEREK FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI :
a kemenesaljai kistérség példáján keresztül

CELLDÖMÖLK, 2005.

I. BEVEZETÉS

A kemenesaljai könyvtári ellátórendszer célja: a művelődési alaptevékenység szerves részét képező könyvtári ellátás önkormányzati társulásokra, tartós települési és könyvtári szervezeti együttműködésre alapozott hatékony és rugalmas modelljének gyakorlati megvalósítása. Koncepciónkban több évtizedes tapasztalataink alapján igyekeztünk ötvözni a központi ellátás hatékonyságát az önkormányzati döntési felelősség elvének előnyeivel, természetesen mindezt szigorú pénzügyi visszacsatolásos mechanizmusra építve. Törekvéseink fontosságát aláhúzza, hogy a kistelepüléseken a könyvtár szinte az egyetlen, a mindennapokban is jelenlévő közgyűjtemény és közművelődési forma, amely elvi esélyegyenlőséget kínál a kulturális javak elsajátítására, igénybevételére. Ezáltal a könyvtár a kultúra öntevékenységre alapozott demokratizálásának kiemelten fontos színtere a művelődési szempontból halmozottan hátrányos helyzetű kisközségekben.

Témaválasztásunkat indokolja, hogy e könyvtári ellátási forma révén a hátrányos helyzetben lévő, elsősorban aprófalvas megyékben élő emberek százezrei jutnak hozzá az elemi szintű könyvtári ellátáshoz és az ellátórendszerek közvetlenül kapcsolódnak a modern értelemben színvonalas szolgáltatásnyújtásra még képes városi könyvtárakhoz. Az európai uniós csatlakozást követő nemzeti fejlesztési tervek időszakában felértékelődnek a kistérségi együttműködés különféle formái és e területen az ellátórendszeri tapasztalatok komoly helyzeti előnyt jelenthetnek a forrásokért vívott küzdelemben.

Messzemenően egyetértünk azzal a véleménnyel, mely szerint: „ha az 1997. évi CXL. törvény preambulumára, vagy általános alapelveire gondolunk, vagy Magyarország településszerkezetére, intézménytérképére nézünk, csak arra következtethetünk, hogy az elkövetkező évtizednek nemcsak az Országos Dokumentumellátó Rendszerről, szolgáltató képes, nagy intézmények megteremtéséről, hanem a kiskönyvtárakat, a szolgáltatásokat a felhasználóhoz lehetséges módon közel vivő ellátó helyeket alapvetően érintő ellátórendszerekről, azoknak a XXI. századhoz méltó megszervezéséről és működtetéséről is kell szólnia.” /1/

Tanulmányunk első részében az önkormányzati rendszerben 1995-től kezdődően kialakított városkörnyéki könyvtári ellátási modellünket fogjuk bemutatni, különös tekintettel a rendszer dinamikáját biztosító csereállományra. Vázoljuk a működés feltételrendszerének szervezési-együttműködési és finanszírozási kérdéseit; dokumentáljuk az állomány mozgatásának mechanizmusát és kísérletet teszünk az általunk alkalmazott ellátási forma hatékonyságának a mérésére.

Vizsgálataink során az alábbi kérdésekre keresünk választ:

⇒Mennyire tekinthető gazdaságosnak a csererendszeren alapuló ellátási forma?

⇒Hogyan lehetséges az állománygyarapítás minden egyes forintjából 2,50 Ft értékű választékot nyújtani a községi könyvtárakban?

⇒Képes-e a mozgóállományon alapuló dokumentumbiztosítás a kistérségen belül a települések közötti

egyenlőtlenségek csökkentésére?

⇒Miként teremthető meg az ellátórendszeri csereállomány finanszírozási háttere?

Saját gyakorlatunk elemzését követően – a távlati fejlesztés szem előtt tartásával – alternatív ellátási formák bevezetésének esélyeit kívánjuk felmérni kérdőíves vizsgálat illetve interjúk segítségével a döntéshozó önkormányzati szférában illetve községi könyvtárosok körében. A nemzetközi szakirodalomban feldolgozott sokszínű külföldi példák kritikai elemzésével kísérletet teszünk a magyar gyakorlatba beépíthető ellátási elemek célszerű adaptálására. Az alábbi tematikán belül kíváncsiak vagyunk az érintették esetleges szolgáltatási változásokhoz kapcsolódó attitűdjeire.

- Nem a mai napi gyakorlattól távol álló, kizárólag miniszteriális és kormányzati források bevonásán alapuló megoldásokban gondolkodunk, hanem a jelenlegi pénzügyi és humán erőforrások bázisán megvalósítható fejlesztési elképzelésekben.
- A nagy ellátórendszerek reformjának könyvtári vetületeként működő Országos Dokumentumellátó Rendszer keretei között meg kell próbálni elhelyezni a könyvtári szolgálat végpontjain elhelyezkedő, kiszolgáltatott helyzetben lévő és ezért e rendszer szolgáltatásaira leginkább rászoruló ellátóhelyeket.
- A kommunikációs környezet (mobiltelefónia, Internet) mint szolgáltatási közeg robbanásszerű fejlődéséhez való viszony kérdésköre. A minden magyarországi településen valamilyen közintézményben (iskola, könyvtár, művelődési ház, polgármesteri hivatal, posta) rövid időn belül elérhető lesz a világháló információs kínálata. Mi lehet a könyvtáros szerepe ebben a folyamatban és miként változik a kiskönyvtárak információs funkciója?
- Nincsenek uniformizálható megoldások: akár egy település / könyvtár esetén is kombinálhatók a felkínált szolgáltatási csomag elemei a helyi társadalmi viszonyoktól függően. Miként szembesülnek a kínálati piaccal a döntéshozók?

Keressük a válaszokat: a fentiek hogyan rendezhetők egy olyan sokszínű, de alapvonásaiban egységes rendszerbe, ahol az intézménycentrikus szemléletmódot felváltja a szolgáltatásközpontú megközelítés, tehát a könyvtárellátás helyett a használó szükségleteinek a kielégítése dominál. Sarkosabban fogalmazva: kell-e saját könyvtárat fenntartani vagy célszerűbb a szolgáltatások megrendelése? Minden egyes településen a társadalmi környezet vizsgálatával egyedi döntést kell hozni, de a könyvtárosok át nem hárítható felelőssége, hogy a döntéshozók számára valódi alternatívákat kínáljanak fel. A rendszerben történő globális gondolkodás és a lokális cselekvés összhangját kell megteremteni az érdek – érték – mérték kontextusában.

E folyamatot próbáljuk szimulálni vizsgálataink során és párbeszédet kezdeményezni a helyi társadalom mértékadó tényezőivel. Egy történelmi hagyományokkal rendelkező, természetes vonzáskörzettel rendelkező tájegységen (kistérségen) belül, a Kemenesalján próbáljuk feltérképezni a községek könyvtári ellátásának jövőjét.

II. AZ ELLÁTÓRENDSZEREK TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

Magyarországon a szervezett községi könyvtárügy csírái a XIX. század végén jelentek meg: a folyamatban az 1897-ben létrehozott Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának illetve a négy évvel később megalakult Főfelügyelőségének volt kulcsszerepe. Az új szervezet – amelynek költségvetése 1910 után meghaladta az 50000 koronát – révén az 1912-es könyvtári statisztika már 2026 népkönyvtárat regisztrálhatott, összesen 606363 kötetes állománnyal. /2/ Az első világháború viharai után a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium az 1920-as évek közepére dolgozott ki koncepciót a népkönyvtárak újjáélesztésére, amelynek eredményeként 1927-ben 1510 népkönyvtárat hoztak létre, amit kiegészített a Földművelésügyi Minisztérium 1500 új gazdakönyvtára. Mindent számba véve a harmincas években a népkönyvtárak száma összesen 3500 körül lehetett, de a települések kétharmadából még így is hiányoztak a könyvtárnak nevezett 300-500 kötetes, gyarapodást felmutatni nem tudó állományok.

A falusi könyvtárügy harmadik hulláma 1945 után következett be: 1947-ben a Népkönyvtárakat Szervező Országos Bizottság 1100 könyvcsomagot osztott ki a települések között, majd a következő esztendőben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium szervezett 600 vándorkönyvtárat. A formálódó ellátási koncepció már korszerű elemeket is tartalmazott: körzeti könyvtárakra épülő rendszert, az állandó letét mellett a körzeti központ vándorlásban lévő, változatos, sokféle igényt kielégítő anyagát a községek között. Az ígéretes, demokratikus koncepció 1947-re tervezett kodifikálása elmaradt /3/ és hosszú időre visszavetette a fejlődést. A Sebestyén Géza – Kovács Máté – Kőhalmi Béla triumvirátus nevéhez fűződő modell messze megelőzte korát és napjainkig időtálló elveket próbált átültetni a gyakorlatba: törzsanyag, állománymozgatás, központi tájékoztatás, a fenntartó felelősségi körének és az állam rendszer-működtető funkciójának meghatározása.

A fordulat éve után a központosítási elv megvalósításának kiváló terepét kínálta a közművelődési könyvtári ellátás megszervezésének szükségessége. A folyamat dinamikájára jellemző, hogy 1952-ben már a 3000. népkönyvtár átadására került sor Széphalmon 300 kötetes állománnyal, Kazinczy Ferenc egykori székhelyén. Az ellátás gyakorlatában a Népkönyvtári Központ az összes népkönyvtár számára megvásárolt „egyen-szállítmányokat" a körzeti könyvtárak közvetítésével juttatta el letétként az egyes egységekbe. Az eredeti koncepció még azt tartalmazta, hogy a műveket a körzeti könyvtárak havonta cserélik a választék növelése érdekében. A gyakorlatban a csererendszer elsorvadása a csereállomány nem megfelelő szintű fejlesztésére és a járművek hiányára, mint az állomány mozgatását akadályozó tényezőre vezethető vissza. Az új könyvtárak nem integrálták az olvasókörök, egyesületek gazdag könyvtári hagyományait és figyelmen kívül hagyták, hogy a könyvtárnak mindig az ellátandó közösség egyedi igényeihez kell igazodnia. „A mikrotársadalmi kötődés nélkül létrehozott falusi könyvtárak nagy része ezért hosszú ideig –gyakran mindmáig – idegen test maradt, nehezen „szervült" a faluközösségbe". /4/

Az ötvenes években a legfontosabb változást a könyvtárak tanácsi kézbe adása jelentette: a 2042-13/1952. (V. 24.) számú minisztertanácsi határozat, valamint erre épülve az 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelet és a 1018/1956. számú minisztertanácsi határozat az irányítási-

igazgatási helyzetet jelölte ki a hálózatszervezés alapelvéül. Ezzel egyidőben a legfontosabb feladattá az vált, hogy a letéti ellátás és a tanácsi irányítás előnyeit szintetizálva, hatékony könyvtári ellátást alakítsanak ki. (Napjainkban gyakorlatilag ugyanez a kulcskérdés: miként lehet a központi / kisterségi ellátás szakmai hatékonyságát az önkormányzatisággal harmonikusan összeegyeztetni.) A számos próbálkozás közül kiemelkedett a Puskás Sándorné nevéhez fűződő "szentgotthárdi kísérlet", amely a letéti rendszer egyedi típusát valósította meg. /5/

A csererendszer korszerű alaptípusának első megjelenése miatt érdemes felvázolni az alkalmazott alapelveket és megoldási módokat, amelyek máig érvényesnek tekinthetők. A rendszerbe tartozó 18 könyvtár állománya három részből tevődött össze:

- Nem cserélhető könyvek: minden könyvtárban megvásárlandó törzsállomány (kb. 8-10%-os részesedési arány az összes beszerzésen belül)

- Irányított csereanyag: a 4-5 községből álló csoportok részére 1 példányban beszerzett kötetet a törzsanyagként jelölt új kiadású kötetek köréből (kb. 45%-os részesedés az összes beszerzésen belül)

- Szabad könyvanyag: átlagosan 1-3 példányban beszerzett választékbővítő dokumentumok, amelyek szabadon cserélhetők a központi raktár állományából (kb. 45%-os részesedés az összes beszerzésen belül)

A csererendszer révén csoportonként és községenként évi 40 új kötet beszerzésével a negyedik évben már minden könyvtár 160 kötetet kap, tehát az összefogással és a célszerű állománymozgatással megtöbbszörözhető a befektetett anyagi hozzájárulás értéke. Négy évtized távlatából természetesen a rendszer elemei újragondolandók, de az ellátás szervezésének szemlélete napjainkban is időtálló.

A körzeti könyvtári kísérlet néven ismertté vált ellátási forma ugyancsak a hatvanas évek elején indult útjára. Az első alkalmazásra 1963. április 1-től került sor Kővágóörsön és környékén. Az így létrehozott könyvtártípus a hierarchiában a járási könyvtár és a községi szolgáltatóhelyek között ált. A körzeti ellátás megszervezésére azokban a kistérségekben került sor, ahol 3-6 egymáshoz közel fekvő kisközség 3-5 ezer lakosának könyvtári ellátást kellett megoldani. Szakmailag a körzeti rendszer a letéti ellátás – települési viszonyok és társadalmi-gazdasági szerkezet figyelembe vételével módosított – továbbfejlesztett változatának tekinthető. Alapvető előnye a letéti rendszerrel szemben, hogy a könyvtári szolgáltatásokat a falvak több mint felében szakember közvetíti az olvasóknak /6/ és a körzeti könyvtárhoz tartozó községek másik részében is szorös, élő kapcsolat alakulhatott ki a tiszteletdíjas könyvtárosok és a körzeti könyvtár munkatársai között. A rendszer elterjedésének egyik legfőbb akadálya az volt, hogy a kisközségek zöme nem újonnan kifejlesztett faluközpontokhoz körzetesedett, hanem városhoz és járási székhelyekhez. /7/ A körzeti ellátás kiterjesztését akadályozta, hogy a falukörzetek központi települése – maga is kis falu lévén – alapvető infrastruktúrális gondokkal küszködött.

Röviden érdemes megemlíteni a hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején elterjedt klubkönyvtári koncepciót, amelynek remélt előnyeit a nyitvatartási idő jelentős növekedése és a helybenolvasás lehetőségének megteremtése jelentette. E formánál a legnagyobb gondot az anyagi felelősség megnyugtató rendezésének biztosítása jelentette.

Az 1970 végén lebonyolított III. Országos Könyvtárügyi Konferencia ajánlásainak sorában megfogalmazta, hogy a kistelepüléseken a közigazgatás korszerűsödéséhez igazodva nagyobb ellátási egységeket kell létrehozni. A központi ellátás révén ennek gyakorlati megvalósítására az első lépések Veszprém megyében történtek 1976-ban, de a megoldás már 1972-től előrevetítette árnyékát, ugyanis a "Szakmai irányelvek"-ben vázolt modellre épülve öltött formát. Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a hetvenes évek kezdeményezései: a központi ellátórendszerek kialakítása, a kistelepülések közművelődési ellátást szabályozó 1977-es komplex irányelv, továbbá – új elemként – a kettős funkciójú (közművelődési és iskolai) könyvtárak számának gyarapodása számos lehetőséget kínált a szakmai fejlesztésre. Az új könyvtári törvény megjelenéséig eltelt mintegy két évtizedben jobbára csak a közigazgatási változásokhoz (járás – városkörnyék – önkormányzati rendszer) való kényszerű alkalmazkodás jellemezte a kistelepülések könyvtárainak ellátását.

III. AZ ELLÁTÓRENDSZEREK MŰKÖDÉSÉNEK JOGI KÖRNYEZETE

A kiskönyvtárak nehézségei zömében típusosan azonosak, ezért érdekeiket összehangolt fejlesztési elképzelésekkel kívánjuk képviselni. Könyvtártörténeti fontosságú az ellátási felelősség szempontjából a nyilvános könyvtári ellátásról szóló **1997. évi CXL. törvény**, amelynek 64. §-a szerint: "(1) A települési és a megyei könyvtári ellátás biztosítása a helyi önkormányzatok kötelező feladata. (2) Az (1) bekezdésben meghatározott feladatot a községi, városi, megyei jogú városi önkormányzat nyilvános könyvtár fenntartásával vagy önkormányzatok közötti társulásban nyilvános könyvtár fenntartásával vagy nyilvános könyvtár szolgáltatásának megrendelésével teljesítheti."

Remélhetőleg minél inkább hangsúlyt kap a területfejlesztésről és területrendezésről szóló **1996. évi XXI. törvény** is, amelynek kiemelt céljai között szerepel (2. §. b.): " a főváros és a vidék, a városok és a községek illetve a fejlett és az elmaradott térségek és települések közötti - az életkörülményekben, a gazdasági, a k u l t u r á l i s és az infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló jelentős különbségek mérséklése és a további válságterületek kialakulásának megakadályozása, a társadalmi esélyegyenlőség biztosítása érdekében". E deklaráció egyenlőre inkább csak elvi jelentőségű a könyvtárak szempontjából, de távlatilag így is esélyt kínál a területfejlesztés fajsúlyos kérdésköreihez való kapcsolódásra. Ebben a kérdéskörben – objektív rangsorolási okokon kívül – a könyvtárosok felelőssége, lobbitevékenységének hiánya is tetten érhető: a megpályázható alapokban nagyságrendekkel nagyobb összegek szerepelnek a könyvtárak által megszokott kereteknél, de a kulturális célok szinte soha nem jelennek meg a területfejlesztési tanácsok és a regionális fejlesztési ügynökségek pályázati kiírásaiban.

Ugyancsak fontos helyhatósági szempontból az **1997. évi CXXXV. törvény** a helyi önkormányzatok társulásairól és együttműködéséről. A 19. §. megfogalmazza: "A helyi önkormányzatok képviselő-testületei, bizottságai, polgármesterei, jegyzői, a képviselő-testületek intézményei, társulásai feladatkörükben egymással, illetve más jogi személlyel és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezettel eseti és rendszeres kapcsolatot alakíthatnak ki, tanácskozásokat, közös rendezvényeket szervezhetnek tapasztalataik kölcsönös átadása, a helyi sajátosságoknak megfelelő szervezeti megoldások, kulturális és egyéb feladataik hatékonyabb, eredményesebb és színvonalasabb ellátása, valamint a lakosság önszerveződő közösségeivel, a társadalmi és érdekképviseleti szervekkel való hatékonyabb és szélesebb körű együttműködés érdekében".

E tág mozgástérben kínál az állam által preferált többcélú kistérségi társulásos forma jelent egy lehetséges alternatívát. Az összefogás lehetőségét már a 65/2004. (IV. 15.) kormányrendelet megfogalmazta, de valójában a többcélú kistérségi társulások által ellátott egyes közszolgáltatások 2005. évi normatív működési támogatásáról szóló **5/2005. (I. 19.) kormány-rendelet** teremtette meg a kistérségek könyvtárai számára az integrációt. A jogszabályban a mozgókönyvtári ellátás a három kötelezően ellátandó (egészségügyi, oktatási, szociális) területen kívül a belső ellenőrzés mellett a két választható közfeladat egyikét képezte. Magyarország 167 kistérségéből összesen 22 kapott támogatást 200.001.600 Ft értékben, amely az ezen társulások által elnyert összegnek 7,91%-a. A "mozgókönyvtári feladat" jogcímen a társulásoknak jutó támogatás fajlagos összege a 17/2005. (IV. 5.) BM-PM együttes rendelet alapján 1096500 Ft szolgáltató helyenként. A Celldömölk központú kemenesaljai könyvtári ellátórendszer 11 szolgáltatóhely után 8552700 Ft támogatásban részesült, amely 12,94%-os támogatási intenzitásnak felel meg a celldömölki kistérségen belül.

A többcélú kistérségi társulás keretében történt pályázás számos tanulsággal is szolgált számunkra:

- A nyilvános könyvtári listán szereplő szolgáltatóhelyek nem vehetők figyeletnbe a támogatás számításánál
- A támogatás kiszámítása nem szolgáltatóhelyenként, hanem önkormányzatonként történik a BM-PM rendelettől eltérően, ahol evidenciaként tekintették, hogy egy kistelepülésen egy könyvtár működik (ellátórendszerünkben pl. Köcsk az elnyúló faluszerkezet miatt 2 könyvtári ellátóhelyet tart fenn)
- Kizárólag azon települések után jár a normatív támogatás 100%-a, amelyek valamennyi kötelezően ellátandó közszolgáltatási feladat ellátását vállalták. Azok az önkormányzatok, amelyek erre nem voltak képesek, csak a normatív támogatás 20%-ára voltak jogosultak.

Könyvtárpolitikailag az első pont vet fel komoly dilemmát: eddig a nyilvános könyvtári listára való felkerülés illetve az ahhoz szükséges feltételek megteremtése szerepelt egyik preferált célként a fejlesztés folymatában. Jelen helyzetben a fenti jelentős normatív támogatás bűvöletében várhatóan szép számmal lesznek olyan kiskönyvtárak, akik inkább "levetetik" magukat a listáról. Ugyanakkor központi költségvetési oldalról is kétséges, hogy ha a jelenlegi, országosan 13%-os mozgókönyvtári reprezentáció többszörösére nő (amire vannak jelek), akkor

rendelkezésre állnak-e a központi források a normatíva szintentartására vagy a következő években jelentősen csökkenni fog a reálértéke... Rendszerszemléletű nézőpontból: pillanatnyi előnyök miatt évtizedek alatt kiépült stabil rendszerek keretei rendülhetnek meg.

A jogi környezet nem tartalmaz semmiféle formakényszert és e szellemben készítettük el Kemenesalja tájegységének integrált, piaci elemeket is tartalmazó, a celldömölki Kresznerics Ferenc Könyvtár által menedzselt térségi könyvtárfejlesztési rendszerprogramját. "Az biztos, hogy alapvetően fontos megteremteni az ellátórendszerhez való csatlakozás lehetőségét. De a csatlakozásról - vagyis a szolgáltatás igénybevételéről - az adott községben kell, hogy döntsenek és kölcsönös előnyöket rögzítő kétoldalú megállapodást kell kötni erről." /8/ E gondolatot továbbszőve: a haszonnak a bilaterális könyvtárszakmai pozitívumokon túl ellátóközponti oldalról elsősorban erkölcsi (presztízs) jellegűnek, az igénybevevő szempontjából pedig alapvetően az állomány bővebb választéka és az igénybevehető szolgálatások gazdagabb kínálata révén anyagilag is kimutatható nyereségnek kell lennie. A helyhatóságokkal szorosan együttműködve dolgoztuk ki az alábbiakban ismertetendő rendszer elemeit: elképzeléseink elfogadtatásában különösen hangsúlyos szerepe volt a kiépítendő csererendszer sokszempontú, hatásos prezentációjának. Ellátórendszeri tevékenységünk fontos részét képezte az "Év könyvtára" címre sikeresen beadott 2001. évi pályázatunknak. Fontosnak tartjuk a kistérségi könyvtári ellátás fejlesztését s ezt tükrözi a könyvtárak kirakatának tartott honlapunk (www.cellbibl.hu) felépítése is, ahol külön, részletes menüpont foglalkozik az ellátórendszerrel. Próbáltunk hasonlót keresni más, ellátórendszerrel rendelkező könyvtárak honlapjain illetve a Google kereső segítségével, de hiába próbálkoztunk…

IV. A KEMENESALJAI KÖNYVTÁRI ELLÁTÓRENDSZER VÁZLATOS TÖRTÉNETE

A községek könyvtári ellátása területén több átszervezési vajúdás után (letéti ellátás, tanácsosítás, körzetesítés stb.) után a hetvenes évek végétől a természetes táji / közigazgatási egységek városi könyvtárakra alapozott központi ellátása kristályosodott ki legmegfelelőbb formaként. A rendszer környékünkön 1979-től kezdődően szinte lefedte az egész Kemenesalját: 21 központilag ellátott könyvtár és település tartozott közvetlenül a celldömölki városi bibliotékához, valamint az intézmény módszertani irányítása alá tartozott Jánosháza nagyközség is a kiskörzetében található 6 községi ellátóhellyel. A politikai-közigazgatási rendszerváltozás nyomán erőteljes, demonstratív önállósodási igény bontakozott ki 1990-től könyvtári vonatkozásban is az önkormányzatok részéről: szakmai érveink sokasága ellenére az önálló állománygyarapítás és működtetés mellett döntöttek. 1993/94-re, a korábbi évek változásai után a helyzet stabilizálódott: 11 település 12 könyvtára maradt a rendszerben. (Köcskön a nagy távolságok miatt tradícionálisan két ellátóhely működött).

Borgáta	Csönge	Egyházashetye	Kemeneskápolna
Kemenesmihályfa	Kemenessömjén	Kemenesszentmárton	Kisköcsk
Nagyköcsk	Mersevát	Mesteri	Vönöck

2001-től kezdve újabb könyvtári egységekkel bővült a a rendszer hálózata:

Boba Kemenespálfa Nagysimonyi Nemeskocs Tokorcs

Eddigi ellátó tevékenységünket az alábbi, egy évtizedre visszatekintő statisztikai adatokkal dokumentáljuk:

Év	Ellátóhely	Kiszállított kötetek	Könyvtárankénti kötetátlag	Gyarapítás összege (Ft)	Beszerzési átlagár (Ft)	Olvasóarány (%)
1990.	14	2.240	160	96.483	77	13,7
1992.	13	1.468	113	289.477	216	11,8
1994.	12	858	71	259.287	338	11,3
1996.	12	1.230	102	498.385	404	14,0
1998.	12	2.270	189	1.434.000	758	15,4
2000.	12	2.108	175	736.000	806	16,0
2002.	12	1.578	132	603.000	1062	13,3
2003.	13	1.640	126	796.000	1026	11,6
2004.	18	1.978	110	1.052.000	960	10,0

Megjegyezzük, hogy az állománymozgás keretében például 1998-ban 1073 kötetet hoztunk vissza tagkönyvtárainkból. Ha nem lett volna csererendszer, akkor ebben az esztendőben csak 1343 kötetet tudtunk volna biztosítani a községek által átutalt keretből, ami 112 kötetes átlagot jelentett volna. Ez a kimutatás mintegy "szimulálja" az önállóan szerzeményező könyvtárak lehetséges helyzetét ugyanilyen pénzügyi kondíciók mellett: a többlet “haszon” értéke: + 68,75%.

A fenti összesített táblázat szemléletesen tükrözi az utolsó másfél évtized három fontosabb törésvonalát:

1. A rendszerváltás alig késleltetett hatása már 1991-ben jelentkezett, amely a különféle mutatók széles skáláján érzékeltette negatív következményeit. Közülük csak a legfontosabbakat kiemelve: radilális mértékben, felére zuhant a könyvtáraknak juttatott könyvanyag ; duplájára nőtt a beszerzett dokumentumok átlagára ; továbbá 33%-kal visszaesett a beiratkozott olvasók aránya. A gazdasági-finanszírozási nehézségekkel egyidőben az önkormányzatiság lehetőségének megteremtése révén felbomlott az addigi, együttműködésen ellátási szisztéma és sok energiát követelt a közigazgatási változások könyvtári követése is.

2. Az 1991/95 ciklus számadatai az átalakulás nehézségeiről tudósítanak illetve a kitörési pontokról adnak számot. Az 1995 második felében újraélesztett csererendszer tervszerű és

folyamatos bevezetésének eredménye már egyre inkább érződik a viszonyszámokon, hiszen 1997 / 99-ban a kilencvenes évek legmagasabb könyvtárankénti kötetátlaga mellett a periódus - nyolcvanas évek szintjét is meghaladó - legmagasabb olvasóaránya született. Az adatok a trendet igazolják, de egyúttal jelzik, hogy ez nem érvényesül mechanikusan, hiszen az utóbbi két évben a kínálat növekedése ellenére csökkent, bár a korábbi időszakhoz képest továbbra is magasabb szintet mutat az olvasóarány.

3. A rendszer újraépítése az ezredfordulóra sikeresen lezajlott a 12 ellátórendszeri tagkönyvtár körében. A 2003/2004 folyamán lezajlott újabb, jelentős számú községi könyvtári csatlakozások következtében – amelyek révén 50%-kal nőtt az ellátandó települési könyvtárak száma – a fontosabb mutatókban törés következett be. Ez részben természetes és törvényszerű folyamat, hiszen az új ellátóhelyek a jelentős részben csererendszerre épülő ellátási modellben kiszámíthatóan csak a 3-4. évben tudják kihasználni a rendszer kínálta előnyöket. A friss dokumentumok arányának csökkenése – mint alább látni fogjuk – erőteljesen kihat az olvasóarány változásaira is.

A könyvtárügyben sohasem érvényesülnek mechanikusan az összefüggések, de érdemes megvizsgálni az olvasóarány változását a kemenesaljai könyvtári ellátórendszerben az egyes tagkönyvtárakba évenként kiszállított új kötetek számának függvényében. A kétdimenziós koordinátarendszerben tisztán látható, hogy az olvasóarány trendvonala (nem is túl nagy késéssel) követi a kiszállított kötetek átlagának változásait. Jól érzékelhető továbbá, hogy az

olvasóarányban "tompítva", kisebb kilengésekkel érvényesülnek a mozgások a kötetátlaghoz képest: annak 2,66-szoros szélsőértékek közötti távolságával szemben az olvasóarányban "mindössze" 1,6-szeres maximum szóródás érvényesül.

Érdemes itt felidézni egy tipikus olvasásszociológiai jelenséget: "kisebb településeken nehezebben kerülnek az emberek a könyvtár hatáskörébe, de ha már létrejött a kapcsolat, ez maradandóbbnak bizonyul, Ha viszont elhagyják az olvasók a falusi könyvtárat, nehezebben akad utánpótlás" /9/

Az ellátórendszer gazdálkodási környezete

Ellátórendszerünk gazdálkodási környezetének felvázolásához a meghatározó két terület helyzetét mutatjuk be. Alapvetően az állománygyarapítási keretek és a működtetési költségek határozzák meg a finanszírozási feltételrendszert. A döntéselőkészítést szolgáló automatizmus, hogy minden esztendő elején beszámolunk az önkormányzatoktól kapott előző évi pénzeszközök felhasználásáról s egyúttal javaslatot teszünk az új költségvetés könyvtári sarokszámaira.

1.A beszerzési keret alakulásának áttekintéséhez az alábbi táblázat nyújt segítséget:

Szempont	**2000.**	**2002.**	**2004.**
Községi befizetések (Ft)	736.000	712.000	1.052.000
Cserealap (Ft)	180.000	275.000	563.000
Kiszállítások értéke (Ft)	1.934.020	1.843.192	2.295.529

1. a, Látható, hogy önkormányzati befizetések csak erősen korlátozott mértékben emelkedtek és egy-egy önkormányzat nehéz pénzügyi helyzete miatt még az előző évhez viszonyítva a drasztikus csökkenés is előfordult.

1. b, Az inflációhoz képest is dinamikusan nőtt a cserealap volumene: a helyhatóságok szívesen biztosítottak e területre forrásokat az éves állománygyarapításai keretből, mert elszámolásainkban számszerűen is érzékelhették a csererendszer működésének hatékonyságát.

1. c, A kiszállítások mértéke mindig függvénye az adott évi beszerzési keretnek illetve az első években a rendszerünkhöz csatlakozott új könyvtárak fajlagosan "rontják" az egy könyvtárra eső éves feltöltési mutatókat. E tényezők ellenére az alábbi grafikonok is bizonyítják, hogy ellátórendszerünk mérhető hatékonysága 2,0-2,5-szeres szorzó között helyezkedik el, tehát, minden egyes állománygyarapítási forintot az adott évben legalább megduplázunk a kínálati oldalon:

2. a, A működtetési költségek vonatkozásában az ellátórendszerek egy kisebb része nem kér hozzájárulást és az ellátókönyvtár költségvetésében tervezi meg a kiadásokat. Véleményünk szerint ezeknél az intézményeknél profiltisztításra lenne szükség, mert egy átvilágítás esetén nehezen magyarázhatók a semmiféle ellentételezés nélkül nyújtott szolgáltatások.

2. b, Típusosan sokkal jellemzőbb a hozzájárulást kérők köre, ahol további két alcsoport különíthető el:

ba, a különféle tényezőktől függetlenül ugyanazt a működtetési támogatást kérik valamennyi önkormányzattól

bb, lakosságszámhoz kötött kvótában határozzák meg a támogatás mértékét.

A Kresznerics Ferenc Könyvtár ellátórendszere harmadikutas politikát folytat ezen a területen, mert a működtetési költségeket a ráfordított munkához való arányosság elve alapján határozza meg. Ehhez előre tervezhető támpontként a szerződésben rögzített beszerzési keret szolgál, amelynek 40%-át kérjük erre a célra. A tapasztalatok alapján tovább finomodhat az arány megállapításának módszere, de úgy érezzük, hogy ilyen módon a működtetési költségeket és a gyarapítási kereteket egységes, integrált rendszerben az elvégzendő munka függvényében tudjuk kezelni. Gyakorlatunk csak részben alapulhat piaci elveken - például a pályázati állomány-gyarapítási támogatásoknál a szükségszerűen felmerülő költségek nem ismertethetőek el a kiíró felé - , de gazdálkodási törekvéseinket hűen tükrözik. Érdekességként megemlítjük, hogy a 2005-ben ily módon rendelkezésre álló 420.000 forint részben fedezi a felmerülő költségeket (a módszertani feladatokat is ellátó könyvtáros bérének időarányos része, a feldolgozási és kiszállítási költségek stb.) E tényt különösen azért érdemes hangsúlyozni, mert számos ellátórendszer küzd azzal, hogy az önkormányzatok nem hajlandók áldozni az ellátó könyvtár működési költségeire. Gazdálkodási gyakorlatunkkal olyan utat szeretnénk követni, amelynek lényege: a könyvtári szolgáltatásokhoz az állampolgár "központilag és helyileg egyaránt finanszírozott "kiszerelésben" juthatna hozzá". /10/

Összefoglalóan: Az ellátórendszer részleges széthullásának következményeként kialakult válsághelyzetből való kilábalást egy sikeres reorganizáció tette lehetővé, amely több tényező egymásra hatásának eredője. Ezek között kulcspozíciót foglal el a csererendszer, hiszen a mutatókban bekövetkező releváns fordulópont - talán nem véletlenül - szinte hajszálpontosan egybeesik az olvasmánykínálat volumenét kibővítő forgóállomány megjelenésével.

V. KÖZPONTI ELLÁTÁS:

V. 1. A csererendszer elvi kérdései

A központi ellátás elsődleges előnye a gazdaságosságban jelentkezik akkor, ha megfelelő pénzösszegek állnak az ellátóközpont rendelkezésére. A központi állománynyilvántartás és feltárás szakmai gondok sokaságát oldhatja meg. A központi ellátás fogalma alatt rendszerszerű működést kell érteni, aminek biztosítása során a pénzügyi lehetőségek függvényében a szükségszerű sokszínűség mellett a szolgáltatási színvonal egységesebbé tételére kell törekedni. Különös figyelmet érdemel a szolgáltatási lánc leggyengébb elemeit alkotó kiskönyvtárak életbentartása: a cél elérésének reális eszközét jelentheti a számukra akár "pozitív diszkriminációt" alkalmazó csererendszer működtetése egy természetes táji / közigazgatási egységen belül.

A könyvellátás központosítása a kisközségek könyvtári ellátásának kettős, létéből és helyzetéből fakadó problémáját kívánja orvosolni. Egyrészt önálló munkakörű, szakképzett könyvtáros jelenlétével nem számolhatunk, ezért a könyvtár művelődési, szórakoztató és információs funkciói döntő mértékben az állomány minőségén keresztül valósulnak meg. Másik nehézség, hogy a falusi könyvtárakat felkereső olvasók igényei széles skálán helyezkednek el, de az egyes igénytípusok mögött gyakran csak néhány olvasó érdeklődése húzódik meg. A dokumentumok zömének "használati élettartama" nagyon rövid s ennek kivédésére csak egyetlen esély kínálkozik: az állomány tervszerű mozgatása. "Az önellátás ideje régen lejárt: szűk használói kör esetén , alacsony kihasználtság mellett az állomány leülepszik, /.../ a szolgáltatás pedig még drága működés mellett is szegényes, elégtelen. Ha nem a használót akarjuk utaztatni, akkor a dokumentumokat (és az információt) kell mozgatni." **/11/** Ehhez kapcsolódik még egy alaptétel: bármelyik ellátóhely állományának kialakításában a használati gyakoriság elvének kell érvényesülnie. Kertész Károly fogalmazta meg a központi állománygyarapításról vezérfonalként: "Nem vitatva más szempontot (pl. irodalmi érték, gyakorlati-gazdasági stb. fontosságát), az emelkedő dokumentumbeszerzési költségek és a mind jobban differenciálódó igények keresztüzében a könyvtár tényleges használata válik a könyvtár legfontosabb értékmérőjévé, tehát e kategóriában meg kell hogy határozza helyben lévő állományát is. /12/ E könyvtárpolitikai alapelv alkalmazásában a községi könyvtáraknál lehet áttörést elérni, mert a városi könyvtári szinttől sokkal konzervatívabb tényezőként jelentkezik a "típuskorlátozottság". Ebben az esetben bizonyos dokumentumoknak akkor is "illik" meglenniük a gyűjteményben, ha igen csekély olvasói igény mutatkozik irántuk, tehát a gyűjteményi érték primátust élvez a használati gyakorisággal szemben.

A fentiek gyakorlati feloldása a könyvtárak közötti csererendszer kiépítésével lehetséges. "Ha ez a tevékenység akadozik vagy teljes egészében hiányzik, értelmetlenné válik a

fenntartókkal folytatott "pecsétek vitája", a tulajdonjog és a használati jog megkülönböztetése." /13/ Szente Ferenc máig időtálló könyvtárpolitikai következtetése szerint: "a kis falvak számára nélkülözhetetlen egy olyan állománykiegészítő könyvbázis, ahonnan a beszerzési kapacitások körén kívül eső könyveket megkaphatják úgy, hogy ezek később, mint felesleges raktári teher ne maradjanak a nyakukon." /14/ Közvetlenül 1945 után a falusi lakosság könyvtári ellátására az "eredeti elgondolás az volt, hogy a letétben lévő könyveket havonként, de legalább negyedévenként újakkal (friss anyaggal) cserélik ki, s így biztosítják, hogy a falusi emberek is hozzájussanak a legjava irodalomhoz és az aránylag kevés könyvet a cserék révén /.../ a legjobban használják ki." /15/ Később a letéti cserebázis mennyiségi visszaesése és a könyvkiadás dogmatikus beszűkülése miatt a cserék egyre ritkábbá és formálisabbá váltak, majd az eredeti kezdeményezés a megvalósítás során néhány év alatt szinte teljesen elsorvadt. Pedig Kiss Gábor elemzése szerint is: "az igazi ellátórendszer legfőbb ismérve a helyi igényekre alapozott, évente többször végrehajtott bővítés, csere." /16/ Ezen a ponton válnak szét az ellátórendszerek tipológiájuk alapján könyvbeszerzési társulásokra illetve cserélő típusú rendszerekre. Az utóbbiak elsősorban történeti aspektusból két altípusra oszlanak: a központi könyvtárra alapozott közös dokumentumvagyonnal gazdálkodókra, valamint az elkülönült letéti állománnyal rendelkező báziskönyvtári társulásokra.Véleményünk szerint lényeges jellemzőjük lehet továbbá a cserék metódusa: a ciklikusan forgatott mozgó állományé illetve a szabadon (kötetlenebbül) forgatotté. A Kresznerics Ferenc Könyvtár ellátórendszere a ciklikusan mozgó állománnyal operáló báziskönyvtári társulások körébe tartozik. Az úgynevezett forgó állománynak az aktuális, népszerű és szórakoztató irodalom köréből kell kikerülnie. Mándy Gábor az alábbi elvet tartja a legfontosabbnak: "A forgó alap számára elsősorban bő választékot kell biztosítani az igényesen szórakoztató, könnyebb fajsúlyú művekből /.../ A forgó alapnak választéknövelő funkciója van: elvileg minden olyan műnek, amely olvasóra számíthat, el kell jutnia minden egyes tagkönyvtárba." /17/ Minden rendszernek saját tapasztalataira, a helyi igényekre alapozva kell meghatároznia a cserék körét, periodicitását és mennyiségét. A cserealapból mindössze talán három állományrészt célszerű kizárni: a kézikönyv jellegű kiadványokat, a gyermekirodalmat és a helyismereti tematikájú könyveket, amelyeket állandó letétként kell(ene) beszerezni. A cserekönyveknek még újdonság-korukban, tehát 1-3 évesen minden ellátóponton egy esztendőn keresztül szélesíteniük kell a választékot: a rendszer életké-pességéhez precíz, de nem mindenáron mechanikus ellátási szisztémára van szükség. 1991-től szigorú pénzügyi visszacsatolásos kapcsolatban állunk az önkormányzatokkal s ebbe illesztjük a csererendszer egyre inkább kiteljesedő társulásos megvalósítását.

"Teljes egészében hiányoznak a kiadványból az ellátórendszerekre vonatkozó adatok, hiszen ilyen rovat a statisztikai lapokon nem volt. Ezt a hiányt próbáltuk pótolni azzal, hogy az ellátórendszerek esetében feltüntettük az ellátott települések számát" - írta Vidra Szabó Ferenc az 1996-os TEKE előszavában. /18/ Még ez a "bőséges adatközlés" sem "csont nélküli", mert például egész Veszprém megyében 23 ellátott települést regisztrál és a prototípusként aposztrofált devecseri nagyközségi könyvtárat a maga előző évben számontartott 42 szolgáltatóhelyével nagyítóval sem lehet felfedezni. Az ország könyvtári ellátórendszeri adatainak összehasonlításában reménykedő módszertanos megütközve tapasztalja, hogy a legfrissebb (!!!) 1997-es összeállításban egyetlen adatot sem talál a könyvtári rendszernek - a sors fintoraként - éppen ettől az esztendőtől felértékelt fontos egységeiről. Nem igazán vigasztaló az sem, hogy a badacsonyi Hársfa Panzió 808 kötetes "munkahelyi" könyvtára külön sorként szerepel, értékes adalékokkal szolgálva könyvtárügyünk fejlődéséhez...

A csererendszer működése statisztikai szempontból az ellátórendszerek "fekete doboza". A kilencvenes évek első felének dunántúli központi ellátórendszereit felmérő vizsgálat /19/ szerint a 24 rendszerből mindössze 8 jelezte a kínálat csereanyaggal történő bővítését, aminek aránya 2,2% (Ajka) és 73,4% (Sárvár) között mozgott. Ha a minimális (10% alatti) forgatási arányt nem tekintjük relevánsnak témánkat illetően, akkor talán minden negyedik könyvtár működtetett 1995-ben csererendszert, tehát a forgó állományra alapozott szolgáltatás nem tekinthető általánosan elterjedt gyakorlatnak.Vas megyében az 1998-as adatok alapján a hat működő ellátórendszerből három (Celldömölk, Sárvár, Szombathely) tekinthető rendszerszerűen állománycserét végzőnek. Elgondolkodtató adat, mert Vas megyében komoly hagyományai vannak a csererendszernek és ez az állapot már a "nagy ellátórendszeri pályázati boom" utáni helyzetképet tükrözi. Utólag úgy tűnik, hogy talán a kiíróknak preferált célként a korszerű csererendszer működésének kialakítását jobban meg lehetett volna jeleníteniük, mert így a nagy összegű támogatások a korábbi állapotokat konzerválták kicsit magasabb anyagi színvonalon.

Az ellátórendszerek tevékenységének komplex vizsgálata feltétlenül megkövetelné, hogy ne csak az ún. hagyományos mutatókat (olvasóarány, olvasóérdeklődés, olvasóellátottság) vegyük figyelembe, hanem a közgazdasági szemlélet könyvtárügyön belüli térnyerésével párhuzamosan költségmutatókat is alkalmazzunk. (A szakirodalomban alig találunk példát erre. /20/) Ezek kiszélesítenék az értékelés terjedelmét és objektívebbé tennék azt. Egy korábbi tanulmányunkban kísérletet tettünk a hatékonyság mérésére: az állománygyarapításra fordított összeget használtuk pénzügyi bázisként illetve viszonyítási alapként. Próbaszámításaink alapján itt most csak néhány konklúziót közlünk: "úgy érezzük nem mindegy, hogy pld. az állománygyarapítás 1000 forintjára az ellátandó lakosság 5,99%-os vagy 24,15%-os olvasóaránya esik! Más példát hozva ugyanezen összegre 125 vagy 589 kölcsönzés!" Az egyes ellátórendszereknél "tendenciaként megállapíthatjuk, hogy a magas hagyományos mutatók ritkán járnak együtt a költségmutatók hasonlóan kiemelkedő szintjével." /21/

A kommunikációs lehetőségek tárházának ugrásszerű bővülését az ellátórendszerek munkafolyamatainak szinte mindegyikében hasznosítani lehet, de a legnagyobb távlatok a városi forráscentrumra alapozott központi tájékoztatás lehetőségében rejlenek. A tér-idő problémák zöme e-mail, e-sms, mobiltelefon révén kiküszöbölhető és a kiskönyvtárak használói szinte valós idejű válaszokhoz juthatnak kérdéseikre az ellátóközpont szolgáltatásai révén.

Nem hangsúlyozható eléggé az Országos Dokumentumellátó Rendszer jelentősége, amelynek igénybevétele évről-évre látványosan nő. E nyílt, világhálós dokumentumrendelési platform szolgáltatásai a legkisebb községi könyvtárak számára is rendelkezésre állnak, ha regisztrálta magát a rendszerben: http://odr.lib.klte.hu/register?a=1
A könyvtárközi kölcsönzéssel kapcsolatban egy korábbi publikációnkban már hangsúlyoztuk: “távlatokban az országos, minden településre kiterjedő internetes (és ODR-es) hozzáférés a jelenlegi centralizált gyakorlat helyett égetző feladattá fogja tenni a szoftveres kérésirányítás kérdését. A regisztráció kiegészülhetneegy területi és / vagy regionális regisztrációs kóddal, amelynek birtokában a keresőfelületre történő kölcsönzési jogú belépést követő keresés során a rendszer a területileg illetékes könyvtárak állományát rangsorolná a találati lista élére. /22/

A számítástechnikai fejlődés révén az integrált könyvtárkezelő rendszerek szerves részeivé váltak az ellátórendszeri / letéti modulok, amelyek a speciális, dinamikus állománykezelésre kiválóan alkalmasak. Példaként néhány, a gyakorlatban is bizonyított program internetes elérhetősége:

- ✓ Elka 7.3 = http://www.centernet.hu/sz1.htm
- ✓ NanLib = http://www.kkmk.hu/nanlib/
- ✓ Szikla-21 = http://szikla.net

V. 2. A CSERERENDSZER KIALAKULÁSA

A csererendszer kiépülő modellje a könyvtári ellátórendszer működtetése szempontjából olyan fejlesztésorientált költségvetési / közgazdasági mikrokörnyezetet hozott létre, amelyben a kilencvenes évek első felének nehézségei után 1995-től kezdve évről-évre 15-20%-kal nőtt az önkormányzatok által az ellátórendszer könyvbeszerzésére megítélt szerződési alapösszeg. A kemenesaljai könyvtári ellátórendszer működésének elismeréseként tekinthetjük, hogy környékünkön az iskolai funkciókat is ellátó 3 könyvtárban az állami kötségvetésben definiált, tanulói normatívaként megállapított, könyvtári és informatikai célokra fordítható kvóta (2.200 forint / tanuló volt a 3.000 lakos alatti településeken) egészét az ellátórendszer keretein belül állománygyarapításra használhattuk fel. Ha ezt is figyelembe vesszük, akkor 1994-hez képest közel **5-szörösére emelkedett e rendelkezésünkre álló éves beszerzési keret.** Sajnos, néhány éve az iskolai normatíva megszűnt, helyét az újonnan bevezetett, de már csak informatikai célokra fordítható kvóta vette át.

2000-től kezdődően az aktuális csereanyag mennyiségének és pénzügyi fedezetének finanszírozása az önkormányzatok támogatására alapozott rendszer feladata lesz. Modellünkhöz való pozitív viszonyulásukat és paritásos jellegű költségvetési hozzáállásukat bizonyítja, hogy a rendszer létrehozásához és működtetéséhez minden esztendőben az előző évinél több fedezetet szavaztak meg könyvbeszerzésre. Ez a nem deklarált, de körükben általánosan elfogadott "matching grant" jellegű szemlélet biztosíték a rendszer következetes működtetésére központi támogatások nélkül is. Korábbi saját tapasztalataink alapján és a szakirodalmi elemzések (pl. az irányítási rendszer szentgotthárdi archetípusát ismertető tanulmány /23/) figyelembevételével a negyedéves cseremechanizmus kialakítása mellett döntöttünk. Ezután könyvtárszakmai tényezők, települési sajátosságok és munkaszervezési szempontok szem előtt tartásával a 12 községet három egységbe soroltuk. Csoportképző elemként szerepelt: cserék optimális útvonalának kialakítása, a községek lélekszáma, iskola léte vagy hiánya, egy településen két könyvtár stb.

A mozgó állomány könnyebb és rugalmasabb kezelését szolgálja, hogy - a községi könyvtárosokkal történt konzultációt követően - a cserekönyveket megkülönböztető jelzéssel láttuk el. Három fő szempont vezetett bennünket a döntés meghozatalakor:

a, a kiemelés felhívja a figyelmet az adott településen egy évig helyben maradó könyvekre
b, elősegíti a csereanyag összegyűjtését

c, csökkenti a rendszer hatékonyságát és / vagy működőképességét veszélyeztető mértékű lemorzsolódást.

A cserendszer 2000 elsõ negyedévétõl érvényes metodikáját a 2. számú melléklet tartalmazza. Érzékelhetõ, hogy a réteges szerkezetû negyedéves csereanyagok a -számítógépes kifejezéssel élve: kötegelt (batch) üzemmód - révén valamennyi tagkönyvtár minden évben mindig kap vadonatúj cserekönyveket.

A modell érvényességét bizonyítja, hogy a csereállomány mozgatásának két és fél éve során, 1996 júliusától 1999 decemberéig 2174 kötetből 2040 a tervezett időpontban eljutott a soron következő könyvtárba. Ez a **93,83%-os mobilitási mutató** illetve a lemorzsolódás minimális aránya előzetes reményeinket igazolta.

A csererendszeren végigért kötetek az ellátóraktárba kerülnek, amelyek onnan olvasói igényre bármikor lekérhetők a rendszer bármely pontjáról. Ez lehet természetesen a központi könyvtár is - attól függetlenül, hogy a letéti illetve a központi városi könyvtári (helyi) állomány egy nyilvántartásban szerepel-e vagy sem! A rendszerszemléletű működés az információk és a dokumentumok oda-vissza történő áramlását feltételezi. Az állományrész felduzzadásának elkerülésére a gyakorlat a letéti könyvtárak időnkénti raktári válogatását dolgozta ki.

A feltöltések mértéke az 1994-es (csere nélküli) 858 kötetről 1999-ban 2674 kötetre nőtt, ami a bázisévhez viszonyítva 311%-os növekedés, az előző évihez képest pedig 17,8%-os bővülés. A fenti intervallumban a kiszállított dokumentumok összértéke 260.300 forintról 2.371.788 forintra ugrott, ami 911%-os emelkedést jelez s ezen belül 1998-ról 1999-re a növekedés mértéke 46%. A drasztikus könyvárrobbanás ellenére a választékot jelentősen sikerült szélesítenünk, ami kiemelkedő mértékben a csererendszernek köszönhető, hiszen a forgó állomány aránya 1997-ben 39, 1998-ban 46%, 1999-ben pedig 49%-ot tett ki az összvolumenből. A cserekönyvek arányát hosszú távon ezen a szinten, a feltöltések 40-50%-a között prognosztizáljuk és tartjuk ideálisnak.

A cserekönyvek összetételének, profiljának meghatározásakor a használati dominancia elvét részesítettük előnyben, mert véleményünk szerint kizárólag ez képes igazolni a forgó állomány létrehozását. Külön összehasonlító elemzést nem végeztünk, de a községi könyvtárosok visszajelzései alapján a cserekínálat kölcsönzése többszörösen felülmúlja az állomány egyéb részeinek kihasználtságát.

Egy korábbi vizsgálatunk a hasonló elveken mûködõ korábbi cserendszer 1983-1987 közötti idõszakának csereanyagát vizsgálta /24/ Módszertani szempontból röviden összefoglaljuk akkori megállapításainkat. A nyers számok illetve a hagyományos mutatók nem mindig fejezik ki a csererendszer hatékonyságát. A hibalehetõségek kiküszöbölésére egy további mutatót alkalmaztunk (csereindex), amely a kölcsönzési indexnek a nem kölcsönzött kotetek arányával összefüggõ eloszlási együtthatója. Annyiban különbözik a kolcsönzési indextõl, hogy minden nem kölcsönzött könyv (-1) értéket kapott és ha minden könyvet kölcsönöztek, akkor az adott cím önmaga kölcsönzési átlagát pluszként megkapta. Ha valamit megvettünk 7 példányban és azt heten kölcsönözték összesen, akkor kölcsönzési átlagként 1,00 értéket kapunk. Csereindex esetében viszont elõfordulhat szélsõséges esetben, hogy 6 cserekötetet nem kölcsönöztek (18 község) és csak egyet használtak hétszer. Ekkor a csereindex: 7 - 6 = 1 : 7 = 0, 1428. Ugyanakkor,

ha minden kötetet egyszer kölcsönöztek, akkor 7 + 1 = 8 : 7 = 1, 1428. Az eloszlási együtthatótól függõen akár ilyen nagy különbség is kialakulhat ugyanakkora kölcsönzési számmal rendelkezõ mûvek esetében. Mivel különbözõ csereélettartamú könyveket vizsgáltunk, az összehasonlíthatóság érdekében a kölcsönzési illetve csereindexet éves átlagban számítottuk ki. A csereindexre vontkozó számítási rendszerünkkel egy olyan skálát határoztunk meg, amelyen (-3,00) és (+3,00) közötti értékeket vett fel a kötetek 97,6%-a. Felsõ határ megjelölése a gyakorlatban értelmetlen lett volna.

A mozgó állomány gazdag választéka is hozzájárult ahhoz, hogy az 1994. évi 11,3%-os olvasóarány a következő évek fokozatos emelkedését követően 1999-ben 15,0%-ra nőtt (ami a legmagasabb a Vas megyei ellátórendszerek mutatói közül) és az olvasói érdeklődés (kölcsönzött kötet / olvasó) sem lanyhult, sőt az adott időszakban 20,2-ről 22,4-re emelkedett. A különböző mutatók javulásának logikai koherenciája a pozitív változások releváns, megalapozott jellegét tükrözi.

A számszerű eredményesség mellett a csererendszer legnagyobb jelentőségét a választék bővítésében, a hatékony pénzfelhasználásban és a(z) önkormányzatok / könyvtárak együttműködésen alapuló kapcsolatában látjuk. Fejlesztési elképzeléseink realitását bizonyítja, hogy hogy rendszerünk 1997-ben az NKA Könyvtári Kollégiumának pályázatán az egy ellátandó könyvtárra eső támogatás kategóriájában országosan is a legnagyobb arányú finanszírozást kapta. A gyakorlat eredményességét egyetlen adattal kívánjuk illusztrálni: 1998-ban az egy ellátórendszeri tagkönyvtárra jutó állománygyarapítási keret a "Vas megye könyvtárai. Statisztikai adatok 1998." című kiadvány alapján Celldömölkön 121000 forint volt, az utána következő Körmendé 38000 forint. Eredményeink mellett a központi fejlesztési akarat korlátozott érvényességének alátámasztására zárszóként hangsúlyozzuk: "a könyvtár - könyv - könyvtáros együttese határozza meg a település lakosságának könyvtári igényeit, melyek közül a /könyvtáros szerepe a legmeghatározóbb." /25/

Az alábbi ábrában megpróbáltuk összefoglalni és vizuálisan megjeleníteni az ellátórendszerünk működésére vonatkozó legfontosabb folyamatokat a dokumentum- és információáramlás tükrében:

A) A dokumentumellátás szimulációja szemléletesen jelzi az ellátó gyűjteményi központ, a rendszerhez tartozó tagkönyvtárak illetve az Országos Dokumentumellátó Rendszer dinamikus állománymozgásait.

B) Az ellátóközpont információs szerepköre a hagyományos, személyes jelenlétet követelő tájékoztatáson túl a korszerű, elektronikus információtovábbítási módszereket és eszközöket (e-mail, e-sms, telefon), valamint épít az Internet-alapú könyvtári tájékoztatás egyik évek óta bevált kezdeményezésére a Magyar Könyvtárak Internetes Tájékoztató Rendszerére is (LIBINFO).

C) Fontos hangsúlyoznunk, hogy az ellátóközpont és a rendszer pontjai között a folyamatok minden tekintetben

„A" csoport
„B" csoport
„C" csoport
„D" csoport
Csere-dokumentumok áramlása
A1
A2
A3
A4
B1
B2
B3
B4
C1
C2
C3
C4
D1
D2
D3
D4
Dokumentumellátás
Dokumentumellátás
Könyvtárközi dokumentumellátás
Elektronikus tájékoztatás: telefon, e-mail, e-sms
Ellátóközpont
Ellátóközpont
Gyűjteményi Központ
Kreszneric Ferenc Könyvtár
http://www.cellibl.hu
Információs Központ
Országos Dokumentumellátó Rendszer
http://odr.lib.klte.hu
Magyar Könyvtárak Internetes Tájékoztató Rendszere
LIBINFO
http://libinfo.szk.hu
Kemenesaljai könyvtári ellátórendszer működési modellje

V. 3. AZ ELLÁTÓRENDSZER SWOT-ELEMZÉSE

Az alábbi, grafikusan is jól érzékelhető elemzésben megpróbáltunk összegyűjteni az ellátórendszerhez kapcsolódó minden fontosabb érvet, amelyek a lehetőségek – félelmek és erősségek – gyengeségek koordinátarendszerében a celldömölki ellátórendszer vonatkozásában megfogalmazhatók. "Kettős spirálunkban" vastagon szedve jelöljük azokat a nézőpontokat, amelyeket általánosan érvényesnek tartunk a központi ellátás területén eddigi gyakorlatunk és a szakirodalom alapján.

A celldömölki könyvtári ellátórendszer SWOT elemzésének modellje

Lehetőségek:

Közös számítógépes nyilvántartás
Tagkönyvtárak érdekeinek közös képviselete
Pályázati forrásokhoz való hozzáférés jobb esélye
Centralizáció gyakorlatának erősödése a közigazgatásban
Könyvtári rendszer szolgáltatásaihoz való szorosabb kapcsolat
Ellátórendszeri szolgáltatási paletta bővítése a könyvbeszerzésen kívül
Összefogás modelljének preferálása központi anyagi támogatásban részesül
Informatikai fejlődés révén esély a központi tájékoztatásra/információszolgáltatásra

Félelmek:

Ellátó szervezetek költségeinek egyre nagyobb hányadát hárítják át az önkormányzatokra
Csererendszer több munkát követel mind az ellátó, mind a fogadó könyvtár részéről
Kiszolgáltatottság érzésének erősödik a magasabb közigazgatási szintek irányában
Állománymozgatás révén némely könyvtárak jobban járnak, mások rosszabbul
Helyhatóságok nem látják át az ellátó könyvtár gazdálkodási tevékenységét
Saját állományról való lemondás kényszere az önkormányzatok részéről

Erősségek:

Tájékozottság a könyvtárügyben
Rugalmasabb gazdálkodási gyakorlat
Szakszerűség a könyvtári munka gyakorlatában
15 éve ugyanaz a könyvtáros a módszertani feladatokat
Szoros, személyes kapcsolat a fenntartókkal / könyvtárosokkal
Községek működtetési támogatása döntő mértékben fedezi a költségeket
Dokumentumpiac és alternatív (olcsóbb) beszerzési források átfogó ismerete
Csererendszer jóval nagyobb választékot kínál a dokumentumbeszerzési keretnél
Tervszerű állománymozgatás révén egyforma részesedés a csererendszer előnyeiből
Az átutalt beszerzési és működtetési költségekről évenkénti beszámoló a helyhatóságoknak

Gyengeségek:

Indokolatlanul nagy szóródás a rendszer könyvtárai között a finanszírozás területén
Módszertanos olvasószolgálati munkája mellett idejének kb. 25%-át fordíthatja e célra
Állománygyarapításnál hiányzik a községi könyvtárosok visszacsatolási lehetősége
Dokumentumellátás a könyv mellett nem terjed ki más információhordozókra
Nincs saját vagy biztosan rendelkezésre álló gépjármű a kiszállásokhoz
Vezetők számára látványosabb a központi könyvtár tevékenysége
Pályázati fejlesztések költségei az ellátó könyvtárat terhelik
Fűtetlen ellátóraktár a központi könyvtártól távol

VI. KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS AZ ELLÁTÓRENDSZEREKRŐL

VI. 1. FENNTARTÓK

Vizsgálatunkban a kemenesaljai kistérséghez tartozó 27 községi önkormányzat, valamint kontrollként a szosmszédos Győr-Moson-Sopron és Zala megyékben található 5-5 ellátórendszeri tagkönyvtárat fenntartó helyhatóság polgármesteréhez juttattuk el postai úton kérdőívünket. A megkeresett települések vezetői közül 23 küldte vissza hozzánk a kitöltött adatlapot, ami 62,16%-os visszajelzési arány. Az elemzésünk hatálya alá tartozó községek átlagos lakosságszáma a 2004. december 31-i adatok alapján: 520 fő, amely 158 fő (Vének) és 977 fő (Nagysimonyi) határértékek közötti tartományt reprezentál. A jellemzően aprófalvas szerkezet még ebben a formában is megmutatkozik: 13 település lakossága 500 fő alatt, 10 pedig e fölött található, de az 1000 főt egyikük sem éri el. A történeti hűség kedvéért az alábbiakban közöljük a kérdőívek alapján feldolgozott települések betűrendes névsorát:

Árpás	Kemenesmagasi	Kisbodak	Ostffyasszonyfa
Bókaháza	Kemenesmihályfa	Köcsk	Pápoc
Csönge	Kemenespálfa	Lipót	Szergény
Dunaremete	Kemenessömjén	Mersevát	Tokorcs
Egyházashetye	Kenyeri	Nagysimonyi	Vének
Felpéc	Kisbajcs	Nemeskocs	

1. A) A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló 2004. évi CXXXV. törvény 3. számú mellékletének 27. pontja a "Helyi közművelődési és közgyűjteményi feladatok" címen lakosonként 1227 forintot határoz meg. Ha dönthetne arról, hogy országos ajánlásként ennek az összegnek hány százalékát fordítsák az önkormányzatok a települési könyvtár működtetésére, akkor melyik arányt támogatná:

A, 10-25%	B, 25-35%	C, 35-45%	D, 45-55%	E, Más: 60 %
2 említés (8,7%)	**10 említés (43,5%)**	**1 említés (4,3%)**	**9 említés (39,2%)**	**1 említés (4,3%)**

Önértékelésük alapján a "Helyi közművelődési és közgyűjteményi

feladatok"normatívának átlagosan 38,47%-át fordítanák országos ajánlásként a válaszoló helyhatóságok a települési könyvtár működtetésére. Érdekességként kiemelendő, hogy az önkormányzatok közül mindössze egy esik bele az így képezett átlagba: tizenketten alatta, tízen pedig felette szerepelnek. A szóródás eléggé jelentős: a szélső értékek között megközelíti a 3,5-szeres nagyságrendet. Két csomópont képződése figyelhető meg: a 25-35%-os sávban az önkormányzatok több mint 43%-a, a 45-55%-osban pedig közel 40%-a helyezkedik el. E belső erővonalakra tekintettel óvatos, de reális becslésként ***a 33-35%-os ajánlás fogalmazható meg a közművelődési / közgyűjteményi normatíva könyvtári működtetés céljára való felhasználására.***

1. B) A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló 2004. évi CXXXV. törvény 3. számú mellékletének 27. pontja a "Helyi közművelődési és közgyűjteményi feladatok" címen lakosonként 1227 forintot határoz meg. Ha dönthetne arról, hogy országos ajánlásként ebből az összegből lakosonként hány forintot fordítsanak az önkormányzatok a települési könyvtár állományának gyarapítására, akkor melyik arányt támogatná? A probléma érzékeltetéséhez és árnyalásához egyetlen adalék: jelenleg a kemenesaljai könyvtári ellátórendszerben a szóródás mértéke 40 forinttól 400 forintig terjed.

A, 50-100 Ft	B, 100-200 Ft	C, 200-300 Ft	D, 300-400 Ft	E, Más: ..... %
5 említés (21,7%)	**7 említés (30,5%)**	**2 említés (8,7%)**	**6 említés (26,1%)**	**3 említés (13,0%)***

* = Az említések konkrét összege: 500, 550 és 600 forint

A közművelődési és közgyűjteményi normatívából állománygyarapításra az önkormányzatok jelentősen eltérő kereteket tartanak elfogadhatónak: a végpontok távolsága meghaladja a 7-szeres nagyságrendet. Az átlagnak (246,73 Ft) megfelelő intervallumba mindössze két helyható-ság sorolható be, tehát az önkormányzatok dokumentumbeszerzési filozófiája gyökeresen eltérő alapokon nyugszik. A könyvtár működtetését és az állománygyarapítást egységként kezelve a közművelődési és közgyűjteményi normatíva függvényében: az önkormányzati döntési önállóság fenntartásával, de a szakmai minimum feltételek meghatározásával a kvóta legalább egyharmadát célszerű a települési könyvtár működtetésére fordítani, amely összegen belül a felét (a teljes normatíva egyhatodát) állománygyarapítási minimumként kellene meghatározni. 2005-ös értékeken számolva egy 300 lakosú településen 120.000 Ft a könyvtár fenntartása, amelyen belül 60.000 Ft a dokumentumbeszerzés, míg 1000 lakosnál 400.000 Ft a fenntartási költség és 200.000 Ft az éves állománygyarapítás. Színvonalas ellátás e normatív küszöb nélkül nehezen képzelhető el.

2. Amennyiben a működtetéshez szükséges pénzügyi források rendelkezésre állnának, akkor melyik könyvtárellátási formát támogatná? Válassza ki és jelölje meg az Ön szerint legjobb megoldást!

A) Önkormányzati fenntartás, önálló működtetés, települési könyvtár

B) Önkormányzati fenntartás, ellátórendszerben, települési könyvtár

C) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, önálló működtetés, települési könyvtár

D) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, ellátórendszerben, települési könyvtár

E) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, (pl. heti 1 x 2 óra nyitvatartást biztosító) bibliobuszos megoldással

F) Települési könyvtár fenntartása és bibliobuszos ellátás nélkül, a kistérség központi (városi) könyvtárának pénzügyi támogatása (a település lakói ingyenesen / kedvezményesen vehetnék igénybe annak szolgáltatásait ellátási szerződés alapján).

Finanszírozás-megosztással a megjelölt formák kombinálhatók egymással. A megjelölt elsődleges ellátást mely másikkal egészítené ki a hatékonyság javítása érdekében és miért így választana?

A)	B)	C)	D)	E)	F)
7 említés (30,4%)	**7 említés (30,4%)**	**5 említés (21,7%)**	**4 említés (17,5%)**	**-**	**-**

Másodlagos preferenciaként 1-1 említés esett az E és az F működtetési formákra

A könyvtárak fenntartási formáira adott válaszok többféle metszetben is értékelhetők:

1) *Az "amennyiben a működtetéshez szükséges pénzügyi források rendelkezésre állnának" kitétel függvényében nagyra értékelhető, hogy csak az önkormányzatok valamivel több mint a fele választotta az önálló működtetést (A, C pont). A helyhatóságok közel ugyanekkora hányada a szükséges financiális erőforrások megléte esetén is az ellátórendszerben történő ellátási formát (B, D pont) választaná.*

2) *Megfigyelhető, hogy bár továbbra is a kizárólagos önkormányzati fenntartás (A, B pont) dominanciája a jellemző(60,8%), ugyanakkor nem elhanyagolható az alig egy esztendeje bevezetett kistérségi közös fenntartás (C, D pont) közel 40%-os és várhatóan egyre inkább bővülő szintje sem.*

3) *A választási lehetőségként megadott bibliobuszos ellátás illetve a kistérségi központi könyvtár ingyenes / kedvezményes igénybevétele, mint ellátási megoldás egyelőre idegen forma az önkormányzatok számára. Másodlagos preferenciaként két település jelölte meg egyiket illetve a másikat, ami erősen elgondolkodtató arány a kulturális kormányzat terveiben kiemelt szerepet kapott bibliobuszos ellátástól való ódzkodást illetően. E kategória hátrányos szereplését nyilvánvalóan erősen meghatározta az új típusú, a településhez kötött szolgáltatáshoz képest mobil ellátási formákról való ismerethiány. Nem csupán települési szinten érhető ez tetten, hanem megyei szinten is. Ennek tudható be, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által kiírt bibliobuszos pályázatra amelyen öt speciális céljárművet lehetett megcélozni mindössze egyetlen jelentkező*

akadt. A busz 50 millió forintos költsége még tizenöt évi részletfizetéssel is nagy ára potenciális működtetők számára. /26/

3. Mennyire elégedett az Ön településén jelenleg működő könyvtár szolgáltatásainak színvonalával? Az egyes szempontok értékelését az egyestől (legrosszabb) az ötösig (legjobb) terjedő skálán helyezze el és jelölje meg!

	Elégtelen	Megfelelő	Átlagos	Jó	Kiváló	**Átlag**
Állomány nagysága:	-	9	7	6	1	**= 2.956**
Új könyvek aránya:	5	3	8	6	1	**= 2.782**
Könyvtáros személye:	-	4	2	7	10	**= 4.000**
Nyitvatartási idő:	1	5	5	9	3	**= 3.347**
Épület állaga:	4	2	5	7	5	**= 3.304**
Technikai felszereltség:	5	5	3	10	-	**= 2.782**

(A táblázatban megadott számok a válaszokban megadott említések számát jelzik)

Az állomány mennyiségére és minőségére vonatkozó első két adatsor szorosan összefügg egymással. Az állomány nagyságára vonatkozóan átlag alatti minősítés jellemzi, de jelzésértékű, hogy senki sem tartotta elégtelennek. Ez arra utal, hogy még mindig sok olyan könyv porosodhat a polcokon, amelyek a könyvtárügy statisztikai ballasztjai. Ennél is súlyosabb a helyzet az új könyvek arányának megítélésénél: a kérdéssor legalacsonyabb átlaga született és a probléma súlyosságát jól mutatja, hogy a válaszadók közel negyede (21,7%-a) a településükön hozzáférhető új könyvek arányát elégtelennek minősítette. Hajszálpontosan ugyanez a rossz arány született a technikai felszereltségre vonatkozó kérdésünkre: a technikai-informatikai fejlesztés prioritása nem vitatható s ebben az irányban történő pozitív elmozdulásként érzékelhető az E-Magyarország pontok létrehozása, amely azonban csak kis részben érinti a községi könyvtárakat, inkább művelődési házak, egyházközségek, polgármesteri hivatalok a kedvezményezettek. A nyitvatartási idő, valamint a könyvtárépület állagának megítélése némileg átlag feletti értéket mutatnak. Vizsgálódásunk egyértelműen rámutatott: a fenntartók leginkább a könyvtáros személyével elégedettek: velük kapcsolatban kimagasló érték mutatható ki és senki sem jelölte elfogadhatat-lannak. (Az érem lehetséges másik oldala: lehet, hogy a polgármestereknek csak velük van a lehető legkevesebb problémájuk...)

4. Az Internet-alapú kommunikáció révén a kistelepülési könyvtárak szolgáltatási lehetőségei jelentősen megnőnek. A világháló információs kínálata a dokumentumellátás és a tájékoztatás vonatkozásában egyaránt fontos esélyegyenlőség-biztosító tényező lehet. Mi okozza az Ön településén a legnagyobb problémát ezzel kapcsolatban? Az alábbi okokat rakja fontossági sorrendbe (1, 2, 3 ...) Kezdje a leglényegesebbel!

Finanszírozási kérdések megoldatlansága:	1, 6, 1, 3, 2, 4, 2, 3, 2, 5, 1, 2, 3, 1, 1	= 2,466
Internetes kapcsolat hiánya	3, 3, 3, 4, 1, 1, 7, 4, 1, 2, 4, 4	= 3,083
Internetes kapcsolat minősége	5, 3, 6, 5, 3, 4, 5, 7, 5, 2	= 4,500
Rendelkezésre álló számítógépek száma	2, 4, 1, 1, 1, 1, 1, 3, 4, 1, 1, 6, 3, 1, 6, 3, 3	= 2,437

Számítástechnikai ismeretek hiánya	3, 1, 5, 2, 2, 3, 5, 2, 7, 4, 7, 5	= 3,833
Városi könyvtárral való kapcsolat hiánya	1, 1, 7, 7, 6, 6, 2, 4, 6, 2, 6	= 4,363
Világháló információs forrásainak ismerete	2, 1, 4, 5, 6, 7, 3, 3, 5, 3, 7	= 4,181

Az adatokból világosan kirajzolódik, hogy a fenntartók részéről az Internet-szolgáltatást akadályozó problémák közül (ha már rendelkezésre áll maga a számítógépes kapcsolat) a két legfontosabb: a kapcsolathoz rendelkezésre álló számítógépek alacsony (valójában minimális) száma illetve szinte azonos értékkel az Internet finanszírozási kérdéseinek megoldatlansága. A problémák közül a középmezőnyben helyezkednek el a számítástechnikai ismeretek hiánya, valamint a World Wide Web információs forrásainak nem elégséges szintű ismerete. Talán nem tévedünk túl nagyot, ha úgy véljük, hogy a használat várhatóan dinamikusan növekvő intenzitásával együtt ezek jelentősége is ugrásszerűen emelkedni fog. Megállapíthatjuk, hogy a legkevesebb problémaforrást jelenleg a városi könyvtárakkal való szakmai együttműködés és az internetes kapcsolat minősége jelentik.

5. A) A kemenesaljai többcélú kistérségi társulás számára az ellátórendszerben lévő, nyilvános könyvtári listán nem szereplő 11 önkormányzati könyvtár alapján mozgókönyvtári célra 2005-ben rendelkezésre bocsátott összeg: 8,5 millió Ft. A többcsatornás finanszírozás keretében kialakuló rendszer szempontjából mennyire tekinti megfelelőnek a támogatás nagyságrendjét?

A) bőségesen	B) kevesebbet vártam	C) elégséges	D) többet vártam	E) elégtelen
0 említés	**3 említés (23,0%)**	**6 említés (46,1%)**	**4 említés (30,7%)**	**0 említés**

A kapott értékeket az 1-5 skálán elhelyezve 2,923-as átlagot kapunk, ami némileg egyszerűsítve azt jelenti, hogy a normatíva a fenntartók véleménye szerint elegendő a kistérségi mozgókönyvtári ellátás működtetéséhez. A válaszadók zöme ezt a véleményt osztotta ; kevesebben voltak olyanok, akik némileg kevesebbet vagy többet vártak volna ; ugyanakkor senki sem ítélte kiemelkedőnek vagy elégtelennek az ebben a formában rendelkezésre bocsátott forrásokat. A mai magyar finanszírozási gyakorlatban az állami normatívák csak kiegészítések révén jelentek megfelelő anyagi bázist a feladatok ellátásához, ezért külön értékelendő az önkormányzatok vezetőinek alapvetően pozitív véleménye.

5. B) A többcélú kistérségi társulásokról szóló 36/2005. számú kormányrendeletben meghatározott fejlesztési lehetőségek közül válassza ki az Ön számára jelenleg legsürgősebbeket és rangsorolja őket (1, 2, 3 ...) Kezdje a legfontosabbal!

Dokumentumbeszerzés:	5, 5, 4, 1	= 3,75
Informatikai eszközök / szoftverek vásárlása:	1, 3, 3, 4	= 2,75
Internetkapcsolat kiépítése:	4, 4, 5, 5	= 4,50
Kommunikációs eszközök beszerzése:	2, 2, 1, 3	= 2,00
Könyvtári bútorok, eszközök beszerzése:	3, 1, 2, 2	= 2,00

E kérdésnél viszonylag kevés számú válasz érkezett, mivel csak azoknak az önkormányzatoknak a fenntartói válaszolhattak rá, amelyek a kemenesaljai könyvtári ellátórendszerhez tartoznak és könyvtárak nem szerepelnek a nyilvános könyvtári listán. Ennek ellenére feltétlenül érdekes, hogy a könyvtári bútorok és a kommunikációs eszközök beszerzése preferált számukra, ugyanakkor a dokumentumbeszerzés és – különösen meglepő módon – az Internet-kapcsolat megteremtése éppen csak a fenntartói horizont szélén helyezkedik el.

VI. 2. KÖNYVTÁROSOK

2. Tapasztalatai alapján jelölje be, hogy az éves kölcsönzési forgalomnak hány százalékát alkotják a csereként rendelkezésre bocsátott dokumentumok?

A, 5-15%	B, 15-25%	C, 25-35%	D, 35-45%	E, 45-55%	F, 55-65%	E, Más: 80; 90%
0 említés	**1 említés (8,3%)**	**2 említés (16,6%)**	**2 említés (16,6%)**	**3 említés (25%)**	**2 említés (16,6%)**	**1-1 említés (16,6%)**

Az átlagosan 50%-os cserekönyv-arány mutatja az új könyvek iránti igényt: ez a kiemelkedő kölcsönzési arány évente átlagosan 80-150 cserekötet rendelkezésre bocsátásának eredménye. E dokumentumok forgási sebessége messze felülmúlja egyéb állományrészekét és kiemelt kezelésük az ellátórendszeren belül minden tekintetben indokoltnak tekinthető. A szóródás mértéke nem feltétlenül szerencsés, de indokolható azzal, hogy van olyan könyvtár, ahol szinte csak gyerekek a használók, a cseredokumentumok zöme pedig felnőtteknek szóló népszerű olvasmány, amely az ellátórendszer használói igényeinek döntő többségét kielégíti.

3. Országosan sokféle változata alakult ki a csereállománnyal történő ellátásnak. Ha Önön múlna, akkor mennyi ideig maradnának e dokumentumok a könyvtárában, mielőtt más könyvtárak kapnák meg?

A, 90 nap	B, 120 nap	C, 180 nap	D, 240 nap	E, 360 nap	F, 540 nap	E, Más: .....
2 említés (13,3%	**4 említés (26,6%)**	**5 említés (33,3%)**	**2 említés (13,3%)**	**2 említés (13,3%)**	**0 említés**	**0 említés**

Tudomásunk szerint eddig még soha, egyetlen könyvtár sem próbálta felmérni a dokumentumok cserélődésének módszertanán belül a kölcsönzőhely számára biztosított csereidőszak tartamára vonatkozó igényeket. A mozgókönyvtári ellátás "finomra hangolása" szempontjából pedig döntő jelentőségű lehet az optimális terminus meghatározása. A felmérés egyértelműen kitapintható eredménye: a több évtizedes hagyományokon alapuló, 360 napos csererendszer újragondolása szükséges az erőteljesen jelentkező rövidebb időtartamra és a gyakoribb cserékre vonatkozó igények következtében. A válaszok 33%-a a 180 napos (féléves) terminus bevezetését támogatja, 60% (a többség) pedig a 120 vagy a 180 napos fordulót tartaná megfelelőnek. Szórvány igények jelentkeztek a 90, a 240 és a 360 napos intervallumokkal kapcsolatban. Munkaszervezési szempontból illetve statisztikai alapon is a 6 hónapos időszak bevezetése tűnik célszerű javaslatnak: ennek révén minden könyvtárminden évben az eddigi egy alkalom helyett két ízben tudja új kiadású, friss cserekönyvekkel bővíteni a kínálatát. A sűrítés természetesen munkatöbblettel jár mind az ellátóközpont, mind pedig a szolgáltatóhelyek vonatkozásában.

4. Mennyire elégedett az Ön könyvtára szolgáltatásainak színvonalával? Az egyes szempontok értékelését az egyestől (legrosszabb) az ötösig (legjobb) terjedő skálán helyezze el és jelölje meg!

	Elégtelen	Megfelelő	Átlagos	Jó	Kiváló	**Átlag**
Letéti állomány nagysága:	-	-	6	7	1	**= 3.642**
Csereállomány nagysága	-	1	5	7	1	**= 3.571**
Letéti állomány minősége:	-	1	7	5	1	**= 3.642**
Csereállomány minősége:	-	-	3	8	3	**= 4.000**
Könyvtárközi kölcsönzés:	-	-	6	3	5	**= 3.928**
Épület állaga:	-	4	6	2	2	**= 3.142**
Technikai felszereltség:	4	5	4	1	-	**= 2.142**

(A táblázatban megadott számok a válaszokban megadott említések számát jelzik)

A letéti és a csereállomány nagyságára vonatkozó kérdéseknél figyelembe kell venni, hogy a válaszadók között voltak olyan könyvtárosok, akik csupán 1-2 éve tagjai a kemenesaljai könyvtári ellátórendszernek s így természetszerűleg az ő minősítésük lefelé húzta az átlagot mindkét vonatkozásban. Ezzel együtt mind az állomány nagyságára, mind pedig a minőségére kapott pontszámok átlag felettiek s közülük is kiemelkedik a csereállomány minőségére vonatkozó magas érték.Ettől csak egy hajszállal marad el a dokumentum ellátás (letéti és csereállomány melletti) harmadik fő csatornája, a könyvtárközi kölcsönzés tetszési indexe. A könyvtárosok legkevésbé elégedettek az épület állagával és a technikai felszereltséggel, bár a kettő között jelentős különbség mutatható ki az előbbi javára.

Felmérésünknek ez a táblázata döntő mértékben megegyezett a polgármestereknek küldött adatlap egyik pontjával s így az értékelés különböző nézőpontokból is összehasonlítható. A fenntartói elégedettség összesített indexe: 3,1956 ; míg a könyvtárosoké 3,4081. A kumulált mutatón belül jól elkülöníthetők a belső erővonalak: az állományra vonatkozóan az önkormányzatok vezetőinek minősítési átlaga: 2,8695 ; ugyanakkor a könyvtárok véleménye szignifikánsan magasabb, 3,6607-es értéket mutat. Fordított előjelű bár nem ennyire markáns eltérés figyelhető meg a működés körülményeit jelző kérdéssorok (épület állaga, technikai felszereltség) vonatkozásában: a könyvtárosok megítélése (2,642) jelentősen alatta marad a polgármesterek véleményének (3,043).

5. Az Internet-alapú kommunikáció révén a kistelepülési könyvtárak szolgáltatási lehetőségei jelentősen megnőnek. A világháló információs kínálata a dokumentumellátás és a tájékoztatás vonatkozásában egyaránt fontos esélyegyenlőség-biztosító tényező lehet. Mi okozza az Ön településén a legnagyobb problémát ezzel kapcsolatban? Az alábbi okokat rakja fontossági sorrendbe (1, 2, 3 ...) Kezdje a leglényegesebbel!

Finanszírozási kérdések megoldatlansága:	3, 3, 1, 2, 4, 3, 3, 4, 5, 3	= 3,10
Internetes kapcsolat hiánya	1, 1, 3, 1, 3, 2, 2, 3, 7, 2, 1, 1, 1	= 2,15

Internetes kapcsolat minősége	4, 5, 4, 4, 6, 6, 6, 5, 4, 5	= 4,90
Rendelkezésre álló számítógépek száma	2, 6, 5, 3, 1, 5, 1, 6, 1, 1, 6	= 3,36
Számítástechnikai ismeretek hiánya	5, 2, 6, 6, 2, 1, 4, 1, 2, 2, 1	= 2,90
Városi könyvtárral való kapcsolat hiánya	1, 1, 7, 7, 6, 6, 2, 4, 6, 2, 6	= 6,30
Világháló információs forrásainak ismerete	7, 4, 2, 5, 5, 4, 7, 2, 3, 2	= 4,10

A válaszokból kikristályosodó problémák preferencia-sorrendje a klasszikus tematikát mutatja:

- *Nem meglepő, hogy az internetes kapcsolat hiánya a legmeghatározóbb tényező*
- *A fogadókészség fogyatékosságát jelzi a számítástechnikai ismeretek hiányát tükröző besorolás*
- *Tipikus problémaforrás és előkelő helyen szerepel az Internet-szolgáltatás pénzügyi kérdéseinek rendezetlensége*
- *Az adatokból egyértelműen kiolvasható, hogy a térség központjának könyvtára tapasztalatai révén megfelelő partner lehet az Internet információs erőforrásainak kistelepüléseken történő kiaknázásában.*

6. A többcélú kistérségi társulásokról szóló 36/2005. számú kormányrendeletben meghatározott fejlesztési lehetőségek közül válassza ki az Ön számára jelenleg legsürgősebbeket és rangsorolja őket (1, 2, 3 …) Kezdje a legfontosabbal!

Dokumentumbeszerzés:	4, 4, 4, 1, 1, 1, 4, 4, 2	= 2,777
Informatikai eszközök vásárlása:	1, 2, 3, 2, 4, 4, 1, 1, 1	= 2,111
Internetkapcsolat kiépítése:	3, 3, 2, 3, 2, 5*, 2, 2, 5*	= 2,428 (3,000*)
Kommunikációs eszközök beszerzése:	2, 1, 1, 4, 3, 3, 3, 3, 3	= 2,555
Könyvtári bútorok / eszközök beszerzése:	5, 5, 5, 5, 5, 2, 5, 5, 4	= 4,555

*= Azok a könyvtárak, ahol már az Internet-kapcsolat rendelkezésre áll, természetesen utolsó helyre rangsorolták ezt a problémát, ezért az átlag számításánál az ő besorolásukat csak a zárójelben közölt értéknél vettük figyelembe.

A könyvtárosok válaszai nyomán kirajzolódó kép viszonylag egyértelmű: a kistérségi ellátás mozgókönyvtári normatívájából a gyakorlatilag egy csomagként kezelhető kommunikációs eszköztár fejlesztése és bővítése szerepel az első három helyen. Az ellátóhelyek munkatársai úgy érzik, hogy e terület erőteljes fejlesztése kitörési pontot jelenthet számukra. Elvárásaikban kissé háttérbe szorul – de továbbra is magas értéket képvisel – a dokumentumbeszerzés forrásainak kiegészítése, ugyanakkor egyértelműen megfogalmazható, hogy a könyvtári bútorok beszerzése jelen helyzetükben nem jelent kardinális kérdést számukra.

VII. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK

1. **A mozgókönyvtári ellátás kistérségi normatív támogatásának kiszámításánál ne érje diszkrimináció a nyilvános könyvtári listán szereplő könyvtárakat**, akik így egyazon ellátórendszer egyenrangú szolgáltatóhelyeiként jelentős normatív forrásoktól esnek el. Az ő esetükben a többletet a csak nyilvános könyvtári listán szereplők számára hozzáférhető pályázati lehetőségek jelentik. Ez utóbbiak esetlegesessége és nagyságrendekkel kisebb volumene nem egyenlő súlyú a (2005-ben több mint 1.000.000 forintot jelentő) normatív finanszírozással.

2. Alapvető fontosságú a 2005-ben bevezetett **kistérségi mozgókönyvtári normatíva értékállóságának megőrzése**. A források megfelelő szintű biztosítását több veszély is fenyegeti: 2005-ben csak a kistérségek alig nyolcadrésze tudott pályázni, továbbá valószínűleg a nyilvános könyvtári listán található községi könyvtárak egy része "leiratkozik" és jogosulttá válik a normatívára. Az évről-évre jelentősen változó, a költségvetési kényszereknek kitett támogatási intenzitás megrendítheti az alapvetően pozítiv irányú változásokat generáló kistérségi mozgókönyvtári ellátásba vetett bizalmat.

3. Tanulmányunkban kimutattuk, hogy az ellátórendszer állományszervezésének és ellátási színvonalának kulcskérdése valamilyen rendszeres jellegű **csererendszer üzemeltetése. A rendszerszerűség ezen követelménye – mint elvárható minőségi elemet tükröző hatékonysági szorzó – jelenjen meg a mozgókönyvtári ellátás kistérségi normatív támogatásának megítélésénél.**

4. A könyvtári szakmai koncepció következetes képviselete érdekében – garanciális elemként – **a kistérségi területfejlesztési tanácsok azon üléseire, amelyek a könyvtári ellátást érintik, konzultációs jellegel kötelező legyen meghívni az adott kistérség könyvtári ellátóközpontjának képviselőjét is**.

5. Az előző ponthoz kapcsolódóan: a mozgókönyvtári normatív támogatása jelenleg független az ellátás színvonalától. Javasoljuk, hogy – a 3. ponttal összhangban – **a mozgókönyvtári ellátási keretösszeg egy kisebb hányadát pályázati forrásként különítsék el, amelyre írjanak ki pályázatot a kistelepülések könyvtári ellátásának fejlesztésére illetve pilot-projektek létrehozására**.

6. Az ellátási módszerek történeti elemzésével ki kell kristályosítani egy olyan, alapvetően minden fontosabb részletre kiterjedő **koncepciót, amely szervesen magába foglalja a kor színvonalához adaptálva mind az 1946/47-es rendszermodell elveit, mind pedig az 1963-as "szentgotthárdi kísérlet" gyakorlati tapasztalait.**

7. **A községi könyvtárakat nem csupán elvben, hanem a gyakorlatban is integrálni kell az Országos Dokumentumellátó Rendszer szolgáltatási hálózatába.** Rövid időn belül lépni kell a rendszer decentralizációja érdekében: a digitális könyvtári tartalomszolgáltatások megismertetése egyre sürgetőbb feladat, ugyanakkor az igénybevétel "terítésének" modellezése is szükséges.

8. **Az Országos Dokumentumellátó Rendszer szoftveres kérésirányító moduljának kidolgozása**: a regisztráció folyamata során kerüljön kijelölésre egy területi vagy regionális kód, amellyel a keresés során a számítógépes rendszer a területileg illetékes könyvtárak állományának találatait rangsorolná a lekeresett dokumentumok listájának élére.

1 / A. melléklet : KÉRDŐÍV TELEPÜLÉSI KÖNYVTÁRAK FENNTARTÓI RÉSZÉRE
(Kemenesaljai könyvtári ellátórendszer – nyilvános könyvtári listán nem szereplők)

KRESZNERICS FERENC KÖNYVTÁR CELLDÖMÖLK

nka
Nemzeti Kulturális Alapprogram

(Kemenesaljai könyvtári ellátórendszer – nyilvános könyvtári listán nem szereplők)

Település neve: .....

Lakosság száma (2004. december 31-i adat): .....

Könyvtár működtetésére tervezett összeg a 2005. évi költségvetésben: .....

Állomány gyarapítására tervezett összeg a 2005. évi költségvetésben: .....

1. A) A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló 2004. évi CXXXV. törvény 3. számú mellékletének 27. pontja a "Helyi közművelődési és közgyűjteményi feladatok" címen lakosonként 1227 forintot határoz meg. Ha dönthetne arról, hogy országos ajánlásként ennek az összegnek hány százalékát fordítsák az önkormányzatok a települési könyvtár működtetésére, akkor melyik arányt támogatná:

A, 10-25% B, 25-35% C, 35-45% D, 45-55% E, Más: ..... %

Miért választotta az Ön által bejelölt arányt? Indokolja döntését!

.....
.....
.....
.....

1. B) A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló 2004. évi CXXXV. törvény 3. számú mellékletének 27. pontja a "Helyi közművelődési és közgyűjteményi feladatok" címen lakosonként 1227 forintot határoz meg. Ha dönthetne arról, hogy országos ajánlásként ebből az összegből lakosonként hány forintot fordítsanak az önkormányzatok a települési könyvtár állományának gyarapítására, akkor melyik arányt támogatná? A probléma érzékeltetéséhez és árnyalásához egyetlen adalék: jelenleg a kemenesaljai könyvtári ellátórendszerben a szóródás mértéke 40 forinttól 400 forintig terjed.

A, 50-100 Ft B, 100-200 Ft C, 200-300 Ft D, 300-400 Ft E, Más: ..... %
Miért választotta az Ön által bejelölt arányt? Indokolja döntését!

.....
.....
.....
.....

2. Amennyiben a működtetéshez szükséges pénzügyi források rendelkezésre állnának, akkor melyik könyvtárellátási formát támogatná? Válassza ki és jelölje meg az Ön szerint legjobb megoldást!

A) Önkormányzati fenntartás, önálló működtetés, települési könyvtár

B) Önkormányzati fenntartás, ellátórendszerben, települési könyvtár

C) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, önálló működtetés, települési könyvtár

D) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, ellátórendszerben, települési könyvtár

E) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, (pl. heti 1 x 2 óra nyitvatartást biztosító) bibliobuszos megoldással

F) Települési könyvtár fenntartása és bibliobuszos ellátás nélkül, a kistérség központi (városi) könyvtárának pénzügyi támogatása (a település lakói ingyenesen / kedvezményesen vehetnék igénybe annak szolgáltatásait ellátási szerződés alapján).

Finanszírozás-megosztással a megjelölt formák kombinálhatók egymással. A megjelölt elsődleges ellátást mely másikkal egészítené ki a hatékonyság javítása érdekében és miért így választana?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Mennyire elégedett az Ön településén jelenleg működő könyvtár szolgáltatásainak színvonalával? Az egyes szempontok értékelését az egyestől (legrosszabb) az ötösig (legjobb) terjedő skálán helyezze el és jelölje meg!

	Elégtelen	Megfelelő	Átlagos	Jó	Kiváló
Állomány nagysága:	1	2	3	4	5
Új könyvek aránya:	1	2	3	4	5
Könyvtáros személye:	1	2	3	4	5
Nyitvatartási idő:	1	2	3	4	5
Épület állaga:	1	2	3	4	5
Technikai felszereltség:	1	2	3	4	5

4. Az Internet-alapú kommunikáció révén a kistelepülési könyvtárak szolgáltatási lehetőségei jelentősen megnőnek. A világháló információs kínálata a dokumentumellátás és a tájékoztatás vonatkozásában egyaránt fontos esélyegyenlőség-biztosító tényező lehet. Mi okozza az Ön településén a legnagyobb problémát ezzel kapcsolatban? Az alábbi okokat rakja fontossági sorrendbe (1, 2, 3 …) Kezdje a leglényegesebbel!

_____ Internet finanszírozási kérdéseinek megoldatlansága
_____ Internetes kapcsolat hiánya
_____ Internetes kapcsolat minősége
_____ Kapcsolathoz rendelkezésre álló számítógépek alacsony száma
_____ Számítástechnikai ismeretek hiánya
_____ Városi könyvtárral, mint térségi információs központtal való szakmai kapcsolat hiánya
_____ Világháló információs forrásainak / keresési lehetőségeinek ismerete

5. A) A kemenesaljai többcélú kistérségi társulás számára az ellátórendszerben lévő, nyilvános könyvtári listán nem szereplő 11 önkormányzati könyvtár alapján mozgókönyvtári célra 2005-ben rendelkezésre bocsátott összeg: 8,5 millió Ft. A többcsatornás finanszírozás keretében kialakuló rendszer szempontjából mennyire tekinti megfelelőnek a támogatás nagyságrendjét?

A) bőségesen B) kevesebbet vártam C) elégséges D) többet vártam E) elégtelen

Röviden indokolja választását! .....
.....
.....
.....

5. B) A többcélú kistérségi társulásokról szóló 36/2005. számú kormányrendeletben meghatározott fejlesztési lehetőségek közül válassza ki az Ön számára jelenleg legsürgősebbeket és rangsorolja őket (1, 2, 3 …) Kezdje a legfontosabbal!

_____ Dokumentumbeszerzés
_____ Informatikai eszközök / szoftverek vásárlása
_____ Internetkapcsolat kiépítése
_____ Kommunikációs eszközök beszerzése
_____ Könyvtári bútorok, eszközök beszerzése

1 / B. MELLÉKLET: KÉRDŐÍV TELEPÜLÉSI KÖNYVTÁRAK FENNTARTÓI RÉSZÉRE
(Kemenesaljai könyvtári ellátórendszer – nyilvános könyvtári listán szereplők)

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Település neve: .....

Lakosság száma (2004. december 31-i adat): .....

Könyvtár működtetésére tervezett összeg a 2005. évi költségvetésben: .....

Állomány gyarapítására tervezett összeg a 2005. évi költségvetésben: .....

1. A) A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló 2004. évi CXXXV. törvény 3. számú mellékletének 27. pontja a "Helyi közművelődési és közgyűjteményi feladatok" címen lakosonként 1227 forintot határoz meg. Ha dönthetne arról, hogy országos ajánlásként ennek az összegnek hány százalékát fordítsák az önkormányzatok a települési könyvtár működtetésére, akkor melyik arányt támogatná:

A, 10-25% B, 25-35% C, 35-45% D, 45-55% E, Más: ..... %

Miért választotta az Ön által bejelölt arányt? Indokolja döntését!

.....
.....
.....
.....

1. B) A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló 2004. évi CXXXV. törvény 3. számú mellékletének 27. pontja a "Helyi közművelődési és közgyűjteményi feladatok" címen lakosonként 1227 forintot határoz meg. Ha dönthetne arról, hogy országos ajánlásként ebből az összegből lakosonként hány forintot fordítsanak az önkormányzatok a települési könyvtár állományának gyarapítására, akkor melyik arányt támogatná? A probléma érzékeltetéséhez és árnyalásához egyetlen adalék: jelenleg a kemenesaljai könyvtári ellátórendszerben a szóródás mértéke 40 forinttól 400 forintig terjed.

A, 50-100 Ft B, 100-200 Ft C, 200-300 Ft D, 300-400 Ft E, Más: ..... %

Miért választotta az Ön által bejelölt arányt? Indokolja döntését!

.....
.....
.....
.....

2. Amennyiben a működtetéshez szükséges pénzügyi források rendelkezésre állnának, akkor melyik könyvtárellátási formát támogatná? Válassza ki és jelölje meg az Ön szerint legjobb megoldást!

A) Önkormányzati fenntartás, önálló működtetés, települési könyvtár

B) Önkormányzati fenntartás, ellátórendszerben, települési könyvtár

C) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, önálló működtetés, települési könyvtár

D) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, ellátórendszerben, települési könyvtár

E) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, (pl. heti 1 x 2 óra nyitvatartást biztosító) bibliobuszos megoldással

F) Települési könyvtár fenntartása és bibliobuszos ellátás nélkül, a kistérség központi (városi) könyvtárának pénzügyi támogatása (a település lakói ingyenesen / kedvezményesen vehetnék igénybe annak szolgáltatásait ellátási szerződés alapján).

Finanszírozás-megosztással a megjelölt formák kombinálhatók egymással. A megjelölt elsődleges ellátást mely másikkal egészítené ki a hatékonyság javításn érdekében és miért így választana?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Mennyire elégedett az Ön településén jelenleg működő könyvtár szolgáltatásainak színvonalával? Az egyes szempontok értékelését az egyestől (legrosszabb) az ötösig (legjobb) terjedő skálán helyezze el és jelölje meg!

	Elégtelen	Megfelelő	Átlagos	Jó	Kiváló
Állomány nagysága:	1	2	3	4	5
Új könyvek aránya:	1	2	3	4	5
Könyvtáros személye:	1	2	3	4	5
Nyitvatartási idő:	1	2	3	4	5
Épület állaga:	1	2	3	4	5
Technikai felszereltség:	1	2	3	4	5

4. Az Internet-alapú kommunikáció révén a kistelepülési könyvtárak szolgáltatási lehetőségei jelentősen megnőnek. A világháló információs kínálata a dokumentumellátás és a tájékoztatás vonatkozásában egyaránt fontos esélyegyenlőség-biztosító tényező lehet. Mi okozza az Ön településén a legnagyobb problémát ezzel kapcsolatban? Az alábbi okokat rakja fontossági sorrendbe (1, 2, 3 ...) Kezdje a leglényegesebbel!

_____ Internet finanszírozási kérdéseinek megoldatlansága
_____ Internetes kapcsolat hiánya
_____ Internetes kapcsolat minősége
_____ Kapcsolathoz rendelkezésre álló számítógépek alacsony száma
_____ Számítástechnikai ismeretek hiánya
_____ Városi könyvtárral, mint térségi információs központtal való szakmai kapcsolat hiánya
_____ Világháló információs forrásainak / keresési lehetőségeinek ismerete

5.) A kemenesaljai többcélú kistérségi társulás számára az ellátórendszerben lévő, nyilvános könyvtári listán nem szereplő 11 önkormányzati könyvtár alapján mozgókönyvtári célra 2005-ben rendelkezésre bocsátott összeg: 8,5 millió Ft. A többcsatornás finanszírozás keretében kialakuló rendszer szempontjából mennyire tekinti megfelelőnek a támogatás nagyságrendjét?

A) bőségesen B) kevesebbet vártam C) elégséges D) többet vártam E) elégtelen

Röviden indokolja választását! .....
.....
.....
.....

1 / C. MELLÉKLET: KÉRDŐÍV TELEPÜLÉSI KÖNYVTÁRAK FENNTARTÓI RÉSZÉRE
(Könyvtári ellátórendszeri tagkönyvtárak – kontrolladatok)

KRESZNERICS FERENC KÖNYVTÁR CELLDÖMÖLK

nka
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Település neve: .....

Lakosság száma (2004. december 31-i adat): .....

Könyvtár működtetésére tervezett összeg a 2005. évi költségvetésben: .....

Állomány gyarapítására tervezett összeg a 2005. évi költségvetésben: .....

1. A) A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló 2004. évi CXXXV. törvény 3. számú mellékletének 27. pontja a "Helyi közművelődési és közgyűjteményi feladatok" címen lakosonként 1227 forintot határoz meg. Ha dönthetne arról, hogy országos ajánlásként ennek az összegnek hány százalékát fordítsák az önkormányzatok a települési könyvtár működtetésére, akkor melyik arányt támogatná:

A, 10-25% B, 25-35% C, 35-45% D, 45-55% E, Más: ..... %

Miért választotta az Ön által bejelölt arányt? Indokolja döntését!

.....
.....
.....
.....

1. B) A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló 2004. évi CXXXV. törvény 3. számú mellékletének 27. pontja a "Helyi közművelődési és közgyűjteményi feladatok" címen lakosonként 1227 forintot határoz meg. Ha dönthetne arról, hogy országos ajánlásként ebből az összegből lakosonként hány forintot fordítsanak az önkormányzatok a települési könyvtár állományának gyarapítására, akkor melyik arányt támogatná? A probléma érzékeltetéséhez és árnyalásához egyetlen adalék: jelenleg a kemenesaljai könyvtári ellátórendszerben a szóródás mértéke 40 forinttól 400 forintig terjed.

A, 50-100 Ft B, 100-200 Ft C, 200-300 Ft D, 300-400 Ft E, Más: ..... %

Miért választotta az Ön által bejelölt arányt? Indokolja döntését!

.....
.....
.....
.....

2. Amennyiben a működtetéshez szükséges pénzügyi források rendelkezésre állnának, akkor melyik könyvtárellátási formát támogatná? Válassza ki és jelölje meg az Ön szerint legjobb megoldást!

A) Önkormányzati fenntartás, önálló működtetés, települési könyvtár

B) Önkormányzati fenntartás, ellátórendszerben, települési könyvtár

C) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, önálló működtetés, települési könyvtár

D) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, ellátórendszerben, települési könyvtár

E) Önkormányzati és kistérségi közös fenntartás, (pl. heti 1 x 2 óra nyitvatartást biztosító) bibliobuszos megoldással

F) Települési könyvtár fenntartása és bibliobuszos ellátás nélkül, a kistérség központi (városi) könyvtárának pénzügyi támogatása (a település lakói ingyenesen / kedvezményesen vehetnék igénybe annak szolgáltatásait ellátási szerződés alapján).

Finanszírozás-megosztással a megjelölt formák kombinálhatók egymással. A megjelölt elsődleges ellátást mely másikkal egészítené ki a hatékonyság javítása érdekében és miért így választana?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Mennyire elégedett az Ön településén jelenleg működő könyvtár szolgáltatásainak színvonalával? Az egyes szempontok értékelését az egyestől (legrosszabb) az ötösig (legjobb) terjedő skálán helyezze el és jelölje meg!

	Elégtelen	Megfelelő	Átlagos	Jó	Kiváló
Állomány nagysága:	1	2	3	4	5
Új könyvek aránya:	1	2	3	4	5
Könyvtáros személye:	1	2	3	4	5
Nyitvatartási idő:	1	2	3	4	5
Épület állaga:	1	2	3	4	5
Technikai felszereltség:	1	2	3	4	5

4. Az Internet-alapú kommunikáció révén a kistelepülési könyvtárak szolgáltatási lehetőségei jelentősen megnőnek. A világháló információs kínálata a dokumentumellátás és a tájékoztatás vonatkozásában egyaránt fontos esélyegyenlőség-biztosító tényező lehet. Mi okozza az Ön településén a legnagyobb problémát ezzel kapcsolatban? Az alábbi okokat rakja fontossági sorrendbe (1, 2, 3 …) Kezdje a leglényegesebbel!

_____ Internet finanszírozási kérdéseinek megoldatlansága
_____ Internetes kapcsolat hiánya
_____ Internetes kapcsolat minősége
_____ Kapcsolathoz rendelkezésre álló számítógépek alacsony száma
_____ Számítástechnikai ismeretek hiánya
_____ Városi könyvtárral, mint térségi információs központtal való szakmai kapcsolat hiánya
_____ Világháló információs forrásainak / keresési lehetőségeinek ismerete

2 / A. MELLÉKLET : KÉRDŐÍV TELEPÜLÉSI KÖNYVTÁROSOK RÉSZÉRE
(Kemenesaljai könyvtári ellátórendszer)

KRESZNERICS FERENC KÖNYVTÁR CELLDÖMÖLK

nka
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Település neve: .....

Könyvtáros neve: .....

1. A 2005. április 15-én kölcsönzésben lévő dokumentumok száma: .....

Ebből a 2005. április 15-én kölcsönzésben lévő cserekötetek száma: .....

2. Tapasztalatai alapján jelölje be, hogy az éves kölcsönzési forgalomnak hány százalékát alkotják a csereként rendelkezésre bocsátott dokumentumok?

A, 5-15% B, 15-25% C, 25-35% D, 35-45% E, 45-55% F, 55-65% E, Más: ..... %

Mi a véleménye erről az arányról? Indokolja álláspontját!

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Országosan sokféle változata alakult ki a csereállománnyal történő ellátásnak. Ha Önön múlna, akkor mennyi ideig maradnának e dokumentumok a könyvtárában, mielőtt más könyvtárak kapnák meg?

A, 90 nap B, 120 nap C, 180 nap D, 240 nap E, 360 nap F, 540 nap E, Más: .....

Miért választotta az Ön által bejelölt időtartamot? Indokolja döntését!

.....
.....
.....
.....
.....

4. Mennyire elégedett az Ön könyvtára szolgáltatásainak színvonalával? Az egyes szempontok értékelését az egyestől (legrosszabb) az ötösig (legjobb) terjedő skálán helyezze el és jelölje meg!

Letéti állomány nagysága:	1	2	3	4	5
Csereállomány nagysága:	1	2	3	4	5
Letéti állomány minősége:	1	2	3	4	5
Csereállomány minősége:	1	2	3	4	5
Könyvtárközi kölcsönzés:	1	2	3	4	5
Épület állaga:	1	2	3	4	5
Technikai felszereltség:	1	2	3	4	5

5. Az Internet-alapú kommunikáció révén a kistelepülési könyvtárak szolgáltatási lehetőségei jelentősen megnőnek. A világháló információs kínálata a dokumentumellátás és a tájékoztatás vonatkozásában egyaránt fontos esélyegyenlőség-biztosító tényező lehet. Mi okozza az Ön településén a legnagyobb problémát ezzel kapcsolatban? Az alábbi okokat rakja fontossági sorrendbe (1, 2, 3 ...) Kezdje a leglényegesebbel!

_____ Internet finanszírozási kérdéseinek megoldatlansága
_____ Internetes kapcsolat hiánya
_____ Internetes kapcsolat minősége
_____ Kapcsolathoz rendelkezésre álló számítógépek alacsony száma
_____ Számítástechnikai ismeretek hiánya
_____ Városi könyvtárral, mint térségi információs központtal való szakmai kapcsolat hiánya
_____ Világháló információs forrásainak / keresési lehetőségeinek ismerete

6. A többcélú kistérségi társulásokról szóló 36/2005. számú kormányrendeletben meghatározott fejlesztési lehetőségek közül válassza ki az Ön számára jelenleg legsürgősebbeket és rangsorolja őket (1, 2, 3 ...) Kezdje a legfontosabbal!

_____ Dokumentumbeszerzés
_____ Informatikai eszközök / szoftverek vásárlása
_____ Internetkapcsolat kiépítése
_____ Kommunikációs eszközök beszerzése
_____ Könyvtári bútorok, eszközök beszerzése

2 / B. MELLÉKLET: KÉRDŐÍV TELEPÜLÉSI KÖNYVTÁROSOK RÉSZÉRE
(Könyvtári ellátórendszeri tagkönyvtárak – kontrolladatok)

KRESZNERICS FERENC KÖNYVTÁR CELLDÖMÖLK

nka Nemzeti Kulturális Alapprogram

Település neve: .....

Könyvtáros neve: .....

1. A 2005. április 15-én kölcsönzésben lévő dokumentumok száma: .....

Ebből a 2005. április 15-én kölcsönzésben lévő cserekötetek száma: .....

2. Tapasztalatai alapján jelölje be, hogy az éves kölcsönzési forgalomnak hány százalékát alkotják a csereként rendelkezésre bocsátott dokumentumok?

A, 5-15% B, 15-25% C, 25-35% D, 35-45% E, 45-55% F, 55-65% E, Más: ..... %

Mi a véleménye erről az arányról? Indokolja álláspontját!

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Országosan sokféle változata alakult ki a csereállománnyal történő ellátásnak. Ha Önön múlna, akkor mennyi ideig maradnának e dokumentumok a könyvtárában, mielőtt más könyvtárak kapnák meg?

A, 90 nap B, 120 nap C, 180 nap D, 240 nap E, 360 nap F, 540 nap E, Más: .....

Miért választotta az Ön által bejelölt időtartamot? Indokolja döntését!

.....
.....
.....
.....
.....

4. Mennyire elégedett az Ön könyvtára szolgáltatásainak színvonalával? Az egyes szempontok értékelését az egyestől (legrosszabb) az ötösig (legjobb) terjedő skálán helyezze el és jelölje meg!

Letéti állomány nagysága:	1	2	3	4	5
Csereállomány nagysága:	1	2	3	4	5
Letéti állomány minősége:	1	2	3	4	5
Csereállomány minősége:	1	2	3	4	5
Könyvtárközi kölcsönzés:	1	2	3	4	5
Épület állaga:	1	2	3	4	5
Technikai felszereltség:	1	2	3	4	5

5. Ön szerint melyek lennének a legsürgősebb teendők? Indokolja véleményét!

.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. Az Internet-alapú kommunikáció révén a kistelepülési könyvtárak szolgáltatási lehetőségei jelentősen megnőnek. A világháló információs kínálata a dokumentumellátás és a tájékoztatás vonatkozásában egyaránt fontos esélyegyenlőség-biztosító tényező lehet. Mi okozza az Ön településén a legnagyobb problémát ezzel kapcsolatban? Az alábbi okokat rakja fontossági sorrendbe (1, 2, 3 ...) Kezdje a leglényegesebbel!

_____ Internet finanszírozási kérdéseinek megoldatlansága
_____ Internetes kapcsolat hiánya
_____ Internetes kapcsolat minősége
_____ Kapcsolathoz rendelkezésre álló számítógépek alacsony száma
_____ Számítástechnikai ismeretek hiánya
_____ Városi könyvtárral, mint térségi információs központtal való szakmai kapcsolat hiánya
_____ Világháló információs forrásainak / keresési lehetőségeinek ismerete

3. sz. melléklet: Az ellátórendszer alapszerződése

MEGÁLLAPODÁSI SZERZŐDÉS 2005. ÉVI KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSRA

A megállapodási szerződés a 2005. évi ellátásra vonatkozóan jött létre ..... község önkormányzata és a celldömölki Kresznerics Ferenc Könyvtár között.

A szerződő felek a nyilvános könyvtári ellátásról szóló 1997. évi CXL. törvény alapján - amely a települési könyvtári ellátás rendszerének működtetését az állam és a helyi önkormányzatok kötelező feladatává teszi - megállapodást kötnek.

A megállapodási szerződés lényege, hogy a Kresznerics Ferenc Könyvtár vállalja:

1. a. A könyvbeszerzéshez biztosított összeg erejéig ellátja a községi könyvtárat új könyvekkel a Könyvtárellátó Kht.-val kötött szerződés alapján. Az önkormányzattól átvett pénzeszközökből vásárolt dokumentumok ellátórendszeri közös tulajdonba kerülnek.

1. b. Gondoskodik az érdekeltségnövelő támogatás rendeltetésszerű felhasználásáról: az önkormányzat által e célból rendelkezésre bocsátott összeget ellátórendszeri tulajdonba kerülő, kizárólag a község törzsállományát gyarapító kiadványok vásárlására fordítja.

1. c. A rendelkezésre bocsátott keretösszegről év végén elszámol.

2. Folyamatosan végzi az új könyvek beszerzését, állománybavételét, irányítását és könyvtári használatra alkalmassá teszi azokat. Évente legalább 4 alkalommal biztosít új könyveket a községi könyvtár számára.

3. Elvégzi a könyvállomány gondozását, a rongált könyvek kivonását és törlését.

4. Az új könyvek mellett tápraktárból igény szerint, valamint a községektől átutalt összegből a kialakított rendszer szerint csereanyagot juttat a községi könyvtárba.

5. Az időszaki látogatások alkalmával vagy az önkormányzat külön kérésére szakmai segítséget nyújt és közvetíti a Kresznerics Ferenc Könyvtár szolgáltatásait.

6. A könyvtáros változása esetén a könyvtári munka alapjait az új könyvtárossal megismerteti.

7. Az együttműködésből fakadóan a könyvtár munkáját értékelő képviselőtestületi ülésen részt vesz, és a végzett munkáról tájékoztatást ad.

A községi önkormányzat vállalja:

1. A következő összeget fordítja a lakosság könyvtári ellátására:

a./ a könyvbeszerzés folyamatosságának biztosítására: ..... Ft-ot,

b./ a könyvtári ellátási rendszer **működtetési költsége**

a könyvbeszerzési összeg 40%-a ..... Ft,

Összesen: ..... Ft,

azaz ..... forint, amely összeget a Kresznerics Ferenc Könyvtár Celldömölk 11747044-15425966 számú számlájára 2005. ……-ig átutal.

2. Támogatja a csererendszer működését és erre a célra a könyvbeszerzési keretből 2005. évben könyvtári egységenként 30.000 forint felhasználását engedélyezi.

3. Személyi változás esetén (új könyvtáros) értesíti a Kresznerics Ferenc Könyvtárat.

4. Költségvetésében gondoskodik a könyvtár működésének zavartalanságáról.

A szerződő felek évente legalább egy alkalommal találkoznak és megállapodnak a könyvbeszerzési és hálózati költségek összegében.

A megállapodási szerződés - amennyiben szükségessé válik - év végén módosítható. A szerződés felmondásának bejelentése legalább 3 hónappal annak lejárta előtt szükséges.

Celldömölk, 2005. …….

....

könyvtárigazgató polgármester

4. sz. melléklet: A csererendszer gyakorlati modellje

"A" csoport	"B" csoport	"C" csoport
1. Köcsk I.	1. Mesteri	1. Kemenesmihályfa
2. Köcsk II.	2. Mersevát	2. Kemenessömjén
3. Egyházashetye	3. Kemeneskápolna	3. Csönge
4. Borgáta	4. Kemenesszentmárton	4. Vönöck

	2000, 1999, 1998, 1997. I. negyedév	
1. Köcsk I.	1. Mesteri	1. Kemenesmihályfa
	2000, 1999, 1998, 1997. II. negyedév	
2. Köcsk II.	2. Mersevát	2. Kemenessömjén
	2000, 1999, 1998, 1997. III. negyedév	
3. Egyházashetye	3. Kemeneskápolna	3. Csönge
	2000, 1999, 1998, 1997. IV. negyedév	
4. Borgáta	4. Kemenesszentmárton	4. Vönöck
	2001, 2000, 1999, 1998. I. negyedév	
2. Köcsk II.	2. Mersevát	2. Kemenessömjén
	2001, 2000, 1999, 1998. II. negyedév	
3. Egyházashetye	3. Kemeneskápolna	3. Csönge
	2001, 2000, 1999, 1998. III. negyedév	
4. Borgáta	4. Kemenesszentmárton	4. Vönöck
	2001, 2000, 1999, 1998. IV. negyedév	
1. Köcsk I.	1. Mesteri	1. Kemenesmihályfa
	2002, 2001, 2000, 1999. I. negyedév	
3. Egyházashetye	3. Kemeneskápolna	3. Csönge
	2002, 2001, 2000, 1999. II. negyedév	
4. Borgáta	4. Kemenesszentmárton	4. Vönöck
	2002, 2001, 2000, 1999. III. negyedév	
1. Köcsk I.	1. Mesteri	1. Kemenesmihályfa
	2002, 2001, 2000, 1999. IV. negyedév	
2. Köcsk II.	2. Mersevát	2. Kemenessömjén

5. sz. melléklet: A kiszállított könyvek értéke (2001-2004)

6. sz. melléklet: Könyvtáranként feltöltés kötetátlaga (1994-2004)

JEGYZETEK

1. Tóth Gyula: Bevezetés = Ellátórendszerek szervezése, működtetése : Továbbképzési, módszertani segédlet. Szombathely, 2001. p. 7.

2. Kovács Máté: A könyv és a könyvtár a magyar társadalom életében (2.) 1849-1945. Bp. 1970. p. 110.

3. Sebestyén Géza: Az 1947. évi könyvtári törvénytervezet = Könyvtártudományi tanulmányok 1968. Bp. 1968. pp. 581-612.

4. Kiss Jenő: A magyar könyvtárak negyven éve = Könyvtári figyelő, 1985. 4. sz. p. 352.

5. Puskás Sándorné: A letéti rendszer egyik változata = Könyvtáros, 1964. 7. sz. pp. 382-385.

6. Szente Ferenc: A kis létszámú falusi települések könyvtári ellátottsága és a fejlesztés lehetőségei = Könyvtári figyelő, 1965. 2-3. sz. p. 106.

7. Uo. p. 112.

8. Bariczné Rózsa Mária: Könyvtár vagy könyvkölcsönző? = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1998. október (10. sz.) p. 25.

9. Gereben Ferenc: A könyvtárhasználati szokások változásai a közművelődési könyvtárakban = Könyvtári Figyelő, 1986. 1. sz. p. 17.

10. Tóth Gyula: Könyvtári ellátórendszer működtetése aprófalvas megyékben = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1998. november (11. sz.) p. 12.

11. Uo. p. 7.

12. Kertész Károly: Törekvések, gondok, lehetőségek a központi állománynyilvántartásban Veszprém megyében = A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1982. Veszprém, 1983. p. 69.

13. Németh Tiborné: A dunántúli könyvtári ellátórendszerek helyzetének változása 1989 és 1995 között = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1997. Különszám. p. 34.

14. Szente Ferenc: A kis lélekszámú falusi települések könyvtári ellátottsága és a fejlesztés lehetőségei = Könyvtári Figyelő, 1965. 2-3. sz. p. 102.

15. Uo. p. 97.

16. Kiss Gábor: Az ellátórendszer strukturális problémái = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1998. november (11. sz.) p. 7.

17. Mándy Gábor: Járási szintű közművelődési könyvtári ellátási rendszer. Kísérlet a rendszer állománymodelljének kidolgozására = Centralizációs törekvések a hazai közművelődési könyvtárakban. Bp. 1980. p. 139.

18. TEKE' 96 és SZAKMA' 96 könyvtári statisztikák. Bp. 1997. p. 5.

19. Németh Tiborné im. pp. 28-29.

20. A ritka kivétel egyike - Zabasta, N. V.: O stoimostnih pokazatelah ocenki deatelnosti CBS = Sovetskoe Bibliotekovedenie, 1985. 6. sz. pp. 73-79.

21. Németh Tibor: A falusi központosított könyvtári ellátórendszerek Magyarországon. Szakdolgozat. Celldömölk, 1988. p. 46.

22. Uő.: Az ODR egy fogadó könyvtár szemszögéből : Könyvtárközi kölcsönzés a celldömölki Kresznerics Ferenc Könyvtárban = Könyvtári LevelezőLap, 2003. 7. sz. p. 7.

23. Puskás Sándorné: i. m.

24. Németh Tibor: A csererendszer hatékonyságának elemzése = A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője, 1989. 2. sz. pp. 6-10.

25. Bangó Béla: A kistelepülések könyvtári ellátása Zala megyében = A zalaegerszegi könyvtári ellátórendszer emlékkönyve, 1986-1996. Zalaegerszeg, 1996. p. 13.

26. Koblencz Zsuzsa: Országjáró bibliobusz = Népszabadság, 2005. 199. sz. p. 6.

IRODALOMJEGYZÉK

Sallai István: A falusi könyvtár állománya és a letéti rendszer. In: Könyvtáros, 1958. 2. sz. pp. 81-84.

Mezei György: A letéti rendszer problémái. In: A könyvtáros, 1960. 8. sz. pp. 501-502.

Varga Béla: A kisközségek könyvtári ellátásának problémái. In: A könyvtáros, 1962. 11. sz. pp. 657-658.

Puskás Sándorné: A letéti rendszer egyik változata. In: Könyvtáros, 1964. 7. sz. pp. 382-385.

Szente Ferenc: A kis létszámú falusi települések könyvtári ellátottsága és a fejlesztés lehetőségei. In: Könyvtári figyelő, 1965. 2-3. sz. pp. 97-115.

Szente Ferenc: Az állománygyarapítás és a letéti rendszer. In: Könyvtáros, 1965. 5. sz. pp. 271-272.

Sallai István: A letéti rendszer sorsa a magyar könyvtárakban. In: Könyvtáros, 1967. 9. sz. pp. 513-515.

Katsányi Sándor: Kisközségek könyvtári ellátása. In: Könyvtártudományi tanulmányok 1968. Bp. 1968. pp. 547-580.

Szente Ferenc: A "hátrányos" helyzetű települések könyvtárai. In: Könyvtári figyelő, 1974. 6. sz. pp. 525-529.

Janó János: A központosított könyvtári ellátás. In: Könyvtáros, 1977. 4. sz. pp. 202-205.

Tuba László: Jó-e és hogyan jó a központi ellátás? In: Könyvtáros, 1978. 9. sz. pp. 514-515.

Halász Béla: Hogyan váltak be a könyvtári társulások? In: Könyvtáros, 1979. 2. sz. pp. 67-70.

Centralizációs törekvések a hazai közművelődési könyvtárakban. Bp. 1980. 148 p.

Tóth Tibor: Falusi ellátórendszerek jelen időben. In: Könyvtáros, 1980. 8. sz. pp. 443-448.

A községi könyvtárak módszertani segítése : tanfolyami segédlet. Bp. 1981. 130 p.

Zelles Ilona: A kisközségek könyvellátása. In: Vas megyei könyvtárak értesítője, 1981. 2. sz. pp. 16-19.

Varga Béla: Gondolatok a központi ellátásról. In: Könyvtáros, 1981. 5. sz. pp. 264-268.

Simon Zoltán: A kisebb települések könyvállománya és a központosított ellátás. In: Könyvtáros, 1982. 5. sz. pp. 259-263.

Kertész Károly: Törekvések, gondok, lehetőségek a központi állománygyarapításban Veszprém megyében. In: A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1982. Veszprém, 1983. pp. 65-80.

Kurta Mihály: Könyvtárak a kistelepüléseken. In: Borsodi könyvtári híradó, 1983. 2. sz. pp. 6-16.

Takács Miklós: Az aprófalvak és a könyvtári ellátás. In: Vasi szemle, 1983. 3. sz. pp. 335-340.

Szita Ferenc: A kistelepülések könyvtári ellátásának gondjai. In: Könyvtáros, 1983. 9. sz. pp. 512-515.

Zelles Ilona: A közigazgatási változások és a könyvtárak. In: Vas megyei könyvtárak értesítője, 1984. 1. sz. pp. 16-18.

Körkép komárom megye ellátókörzeteiről. In: Komárom megyei könyvtáros, 1984. 2. sz. pp. 15-36.

Joós Istvánné: Kistelepülések könyvellátása Lenti vonzáskörzetében. In: Hálózatok, 1985. 1. sz. pp. 33-35.

Klénai Lászlóné: A letéti ellátás tapasztalatai. In: Szabolcs-Szatmár megyei könyvtári híradó, 1985. 1-2. sz. pp. 71-82.

Román Lászlóné: A kistelepülések könyvtári ellátásának kérdései. In: Könyvtáros, 1985. 10. sz. pp. 575-581.

Gereben Ferenc: A könyvtárhasználati szokások változásai a közművelődési könyvtárakban. In: Könyvtári figyelő, 1986. 1. sz. pp. 13-30.

Vízi Géza: Központi ellátórendszer Törökszentmiklóson. In: Együtt, 1987. 3. sz. pp. 28-40.

Németh Tibor: A falusi központosított könyvtári ellátórendszerek Magyarországon. Szakdolgozat. Celldömölk, 1988. 71 p.

Böröndi Lajos: Könyvtári divatok. In: Könyvtáros, 1988. 11. sz. pp. 660-663.

Böröndi Lajos: Ellátórendszer – Mosonmagyaróváron. In: Kisalföldi könyvtáros, 1989. 2. sz. pp. 31-32.

Németh Tibor: A csererendszer hatékonyságának elemzése. In: A Vas megyei könyvtárak értesítője, 1989. 2. sz. pp. 6-10.

Szita Istvánné: Könyvtári ellátórendszerek Zala megyében. In Hálózatok, 1989. 2. sz. pp. 11-19.

Bécsi János: A keszthelyi ellátórendszer. In: Zalai könyvtári levelező, 1990. 1. sz. pp. 17-18.

Czupi Gyula: Ellátási rendszerek jelen helyzete. In: Könyvtári figyelő, 1991. 1. sz. pp. 31-37.

Péntek Ilona: Az olvasók igénye a mérvadó. In: Veszprémi módszertani füzetek, 1991. 1. sz. pp. 16-18.

Gellén Béláné: A Lenti Városi Könyvtár ellátórendszeri tevékenysége. In : Zalai könyvtári levelező, 1992. 1. sz. pp. 30-31.

Weisz Gábor: Ellátórendszeri ki – be ... és a következmények. In: Könyvtári levelezőlap, 1992. 3. sz. pp. 22-23.

Pál Éva: A József Attila Városi Könyvtár által működtetett központosított könyvtári ellátórendszer megalakulása és jelenlegi helyzete. In: A 30 éves József Attila Városi

Könyvtár évkönyve. Zalaegerszeg, 1993. pp. 74-94.

Pallósiné Toldi Márta – Takács Hajnalka: Új fejezet a szombathelyi ellátórendszer történetében. In: A Vas megyei könyvtárak értesítője, 1993. 1. sz. pp. 19-21.

Kappel János: A községi könyvtárak állományának gondozása. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 1993. 10. sz. pp. 21-25.

A zalaegerszegi könyvtári ellátórendszer emlékkönyve : 1986-1996. Zalaegerszeg, 1996. 96 p.

Szalai Gáborné: A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár ellátórendszerének megarősítése, számítógépes szolgáltatás bevezetése. In: Kisalföldi könyvtáros, 1996. 2. sz. pp. 28-31.

Németh Tibor: (S)ikerkönyvtárak a Kemenesalján. In: A Vas megyei könyvtárak értesítője, 1996. 3. sz. pp. 22-24.

Papp Gyula: A Faludi Ferenc Városi Könyvtár központi ellátórendszere. In: A Vas megyei könyvtárak értesítője, 1996. 3. sz. pp. 19-22.

Kovács Emil – Papp Gyula – Pál Éva – Bali Aranka: Hogyan működnek az ellátórendszerek? In: Könyvtári levelezőlap, 1996. 4. sz. pp. 15-20.

Kiss Gábor: A dunántúli régió könyvtári rendszerének vizsgálata. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 1996. 11. sz. pp. 15-17.

Németh Tiborné: A dunántúli központi ellátórendszerek helyzetének változása 1989 – 1995 között. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 1997. Különszám. pp. 24-35.

Tóth Gyula: A kiskönyvtári ellátás historiográfiája. In: Könyvtári figyelő, 1997. 4. sz. pp. 682-704.

Bariczné Rózsa Mária: Könyvtár, vagy könyvkölcsönző? In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 1998. 10. sz. pp. 25-27.

Győri Erzsébet: Könyvtári ellátórendszerek ma és holnap. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 1998. 10. sz. pp. 3-4.

Vajda Kornél: Középpontban a községi könyvtárak. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 1998. 10. sz. pp. 14-15.

Kiss Gábor: Az ellátórendszer strukturális problémái. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 1998. 11. sz. pp. 12-17.

Tóth Gyula: Könyvtári ellátórendszer működtetése aprófalvas megyékben. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 1998. 11. sz. pp. 5-12.

Szalai Gáborné: A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár ellátórendszerének számítógépes fejlesztése. NANLIB. In: Kisalföldi könyvtáros, 1999. 1-2. sz. pp. 34-40.

Pallósiné Toldi Márta: Rendszerfeladatok – munkamegosztással. In: A Vas megyei könyvtárak értesítője, 1999. 2. sz. pp. 3-7.

Pál Éva: Gyűjteményszervezési és szolgáltatási lehetőségek a JAVK ellátórendszerének tevékenységében (SWOT analízis). In: Zalai könyvtári levelező, 2000. 2. sz. pp. 24-26.

Ellátórendszerek szervezése, működtetése : továbbképzési, módszertani segédlet. Szombathely, 2001. 136 p.

Horváthné Tilhof Gyöngyi: Egy hagyományos rendszerben működő ellátórendszer húsz éve. In: Könyvtári levelezőlap, 2001. 3. sz. pp. 14-18.

Fehér Miklós: Kistelepülések könyvtári ellátása. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 2001. 10. sz. pp. 8-13.

Fehér Miklós: Gondolatok a kistelepülések könyvtári ellátásáról. In: Könyvtári levelezőlap, 2001. 11. sz. pp. 2-5.

Németh Tiborné: Helyzetkép Vas megye kistelepüléseinek könyvtári ellátásáról. In: Könyvtári levelezőlap, 2001. 11. sz. pp. 5-9.

Fehér Miklós: Helyzetkép és szakirodalmi szemle. In: Könyvtári figyelő, 2002. 3. sz. pp. 367-428.

Mihály Alíz: Minták a kistelepülések könyvtári ellátásának megoldására külföldön. Szakirodalmi szemle. In: Könyvtári figyelő, 2002. 3. sz. pp. 483-509.

Fehér Miklós: A kistelepülések könyvtári ellátása. In: Könyvtári levelezőlap, 2002. 7. sz. pp. 8-13.

Pallósiné Toldi Márta: Kistelepülések könyvtári ellátása Vas megyében. In: Könyvtári figyelő, 2003. 2. sz. pp. 334-339.

Tóth Máté: Kistelepülési ellátási formák. Szakirodalmi szemle. In: Könyvtári figyelő, 2004. 2. sz. pp. 365-402.

Szabó Pahic Zsuzsanna: A muraszombati biblibusz tapasztalatai. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 2005. 7. sz. pp. 49-53.

Tóth Máté: Mozgókönyvtári trendek Skandináviában. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 2005. 7. sz. pp. 42-49.

Varga Istvánné: A Ceglédi Városi Könyvtár Mozgókönyvtára 1984-2005. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 2005. 7. sz. pp. 32-41.

Internetes források

Hegyközi Ilona – Tóth Máté: Mozgókönyvtári szolgáltatások. Szakirodalmi szemle.
In: http://www.ki.oszk.hu/mozgokonyvtariszolgaltatasok.rtf

Könyvtárfejlesztési koncepció a községekben és a kistelepüléseken élők számára.
In: http://www.kultura.hu/nkom/infothek/article/D999_article_63713.html

Ramháb Mária: A regionális ellátás – kistelepülések könyvtári ellátása.
In: http://www.ki.oszk.hu/dok/kszrtervezet.rtf

Regionális könyvtári ellátáshoz kapcsolódó tanulmányok gyűjtőoldala.
In: http://www.ki.oszk.hu/strategia/regionalis.html#dokumentumok

Sonnevend Péter: Kistérségek könyvtári ellátása : Vannak-e esélyek?
In: http://www.valtozovilag.hu/t365/tux08.11.htm

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS....2
II. AZ ELLÁTÓRENDSZEREK TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI.... 4
III. AZ ELLÁTÓRENDSZEREK MŰKÖDÉSÉNEK JOGI KÖRNYEZETE....6
IV. A KEMENESALJAI KÖNYVTÁRI ELLÁTÓRENDSZER VÁZLATOS TÖRTÉNETE....8
V. KÖZPONTI ELLÁTÁS....13
V. 1. A csererendszer elvi kérdései....13
V. 2. A csererendszer kialakulása....16
V. 3. Az ellátórendszer swot-elemzése....20
VI. KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS AZ ELLÁTÓRENDSZEREKRŐL....21
VI. 1. FENNTARTÓK.... 21
VI. 2. KÖNYVTÁROSOK.... 26
VII. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK.... 29
1 / A. melléklet : KÉRDŐÍV TELEPÜLÉSI KÖNYVTÁRAK FENNTARTÓI RÉSZÉRE
(Kemenesaljai könyvtári ellátórendszer – nyilvános könyvtári listán nem szereplők).... 31
1 / B. melléklet: KÉRDŐÍV TELEPÜLÉSI KÖNYVTÁRAK FENNTARTÓI RÉSZÉRE.... 34
(Kemenesaljai könyvtári ellátórendszer – nyilvános könyvtári listán szereplők).... 34
1 / C. melléklet: KÉRDŐÍV TELEPÜLÉSI KÖNYVTÁRAK FENNTARTÓI RÉSZÉRE.... 37
(Könyvtári ellátórendszeri tagkönyvtárak – kontrolladatok)....37
2 / A. melléklet : KÉRDŐÍV TELEPÜLÉSI KÖNYVTÁROSOK RÉSZÉRE....40
(Kemenesaljai könyvtári ellátórendszer)....40
2 / B. melléklet: KÉRDŐÍV TELEPÜLÉSI KÖNYVTÁROSOK RÉSZÉRE....42
(Könyvtári ellátórendszeri tagkönyvtárak – kontrolladatok)....42
3. sz. melléklet: Az ellátórendszer alapszerződése.... 44
4. sz. melléklet: A csererendszer gyakorlati modellje....45
5. sz. melléklet: A kiszállított könyvek értéke (2001-2004)....47
6. sz. melléklet: könyvtárankénti feltöltés kötetátlaga (1994-2004)....47
JEGYZETEK....48
IRODALOMJEGYZÉK....50
INTERNETES FORRÁSOK 53